

L 7
837

A MELNGAIĻA VĀRDĀ NOSAUKTAIS
TAUTAS MĀKSLAS NAMS

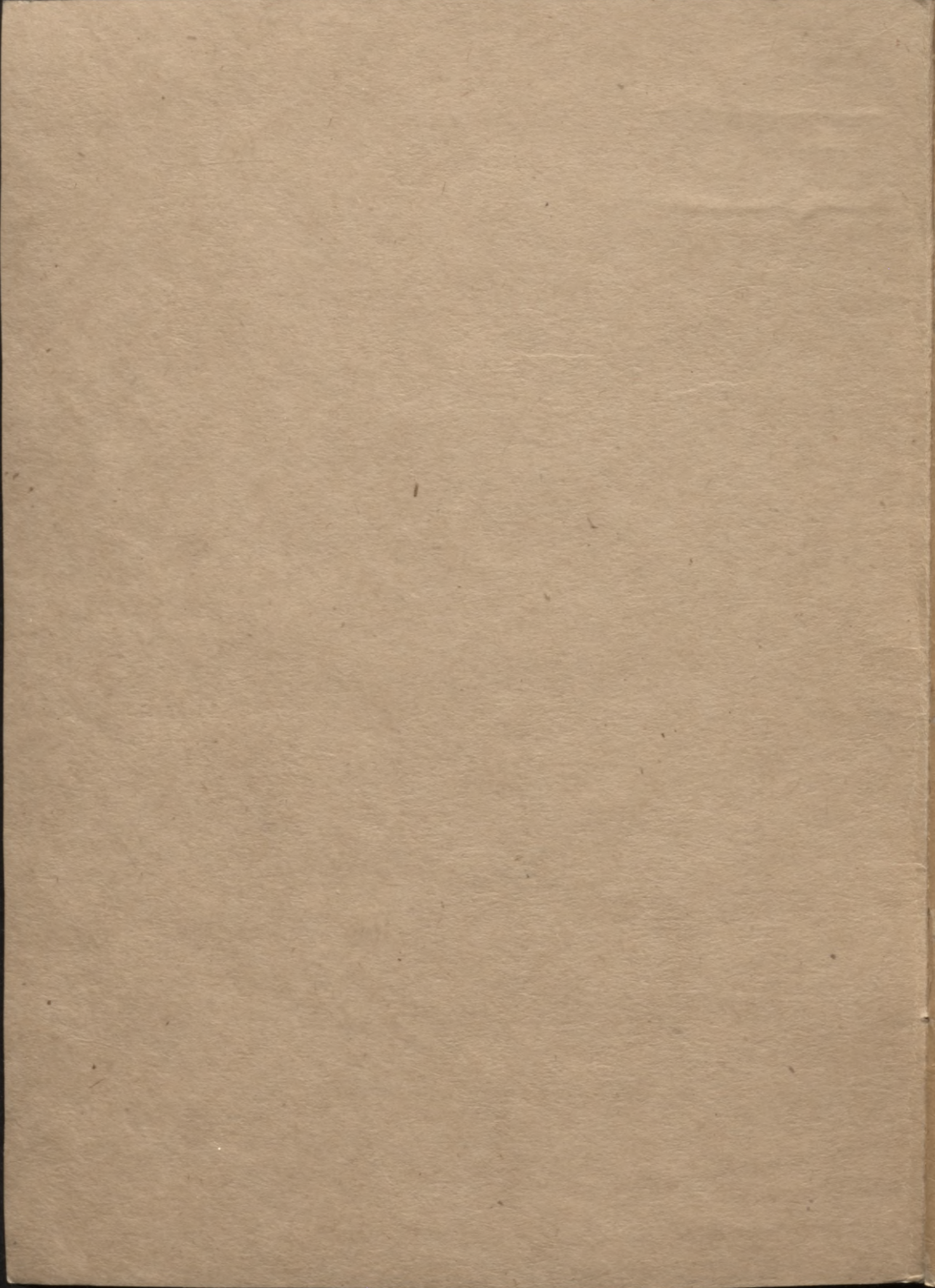
L 4
837

A. ZUKOVŠ

MAZAS SKATUVES
VISVIENKĀRŠĀKAIS IETĒRPS
UN NOFORMĒJUMS

Tulkojusi T. Baboliņa

1957

L

7
—
837

EMIĻA MELNGAIĻA VARDĀ NOSAUKTAIS
TAUTAS MĀKSLAS NAMS

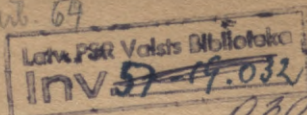
A. ŽUKOVS

MAZAS SKATUVES
VISVIENKĀRŠĀKAIS IETĒRPS
UN NOFORMĒJUMS

Tulkojusi T. Baboliņa

1957

Part. 64

0309068918

А. Жуков

ОБОРУДОВАНИЕ И ПРОСТЕЙШЕЕ
ОФОРМЛЕНИЕ МАЛОЙ СЦЕНЫ

На латышском языке

IEVADS

Visi izrādes noformēšanas elementi — dekorācijas, gaisma, kostimi, grims, butaforija, trokšņu iekārta nav atdalāmi no izrādes satura, tie palīdz režisoram-inscenētājam pilnīgāk un izteiksmīgāk aiznest līdz skatītājam to ideju, kādu satur dotā luga. Lūk, kādēļ, domājot par izrādes noformēšanu, režisoram un māksliniekam jāmeklē tādas krāsas, tādas detaļas, kas raksturotu ne tikai darbības vietu, stilu un laikmetu, ko atspoguļo dotā luga, bet pasvītrotu arī socialās vides raksturojumu, atklātu lugas varoņu iekšējo pasauli. Meklējot patiesu māksliniecisku izrādes formu, dramatiskā kolektīva vadītājs kopā ar visiem līdzdalībniekiem studē attēlojamā laikmeta materialo kulturu (apstākļus, mēbeles, kostimus, frizuras, mājturības priekšmetus u. t. t.). Tādēļ viņi lasa daiļliteratūru, iepazīstas ar laika biedru atmiņām, studē gleznas, zīmējumus. Viss tas padara kolektīvu dalībniekus ne tikai bagātākus ar jaunām zināšanām, ceļ viņu kultūru, palīdz viņiem labāk un dziļāk izprast lugās darbojošos personu lomas, bet dod arī iespēju viegli darboties ar rekvizītiem, brīvi izturēties māksliniecā dotajās dekorācijās, prasmīgi valkāt kostimu.

Profesionāla teātra apstākļos, kad inscenētāja rīcībā ir daudzveidīga un sarežģīta skatuves tehnika, uzdevums — radīt izteiksmīgu izrādes skatuvisko noformējumu, — zināmā mērā atvieglots. Bet ko lai dara dramatiskie kolektīvi, kuriem nav pat viselementārākās skatuves iekārtas?

Pašdarbības dramatisko kolektīvu darba pieredze rāda, ka inscenējuma ziņā vissarežģītāko izrādi var mākslinieciski pārliecinoši noformēt vienkāršiem un pieejamiem līdzekļiem. Nepieciešama vienīgi inscenētāja radoša attieksme, atrisinot noformēšanas uzdevumus, nepieciešama fantazija un atjautība.

Pilnīgi dabīgi, ka dramatiskā kolektīva vadītājam labi jāpazīst sava kluba skatuve, jāzina visas tajā apslēptās iespējas,

pastāvīgi jārūpējas par skatuves uzlabošanu, visādi racionalizējot dekorāciju iekārtu un pārbūvju procesu.

Šis brošūras uzdevums ir, pamatojoties uz daudzu pašdarbības dramatisko kolektīvu pieredzes, ieteikt virkni praksē pārbaudītu līdzekļu un paņēmieni, kā labāk noformēt un iekārtot izrādes uz mazām skatuvēm.

I. SKATUVES IEKĀRTA

Kluba skatuvei jā sastāv no trim pamatdaļām: apakšējās skatuves vai dēļu paaugstinājuma, portalās arkas un augšējās skatuves — ierīces, kas kalpo dekorāciju piekāršanai. Lauku kluba apstākļos skatuvei parasti kalpo zāles daļa, kas atdalīta no skatītāja ar arku (portalu). Parasti skatuves laukums aizņem $\frac{1}{4}$ vai $\frac{1}{5}$ daļu no skatītāju zāles.

Visi tālāk minētie lielumi ir doti nosacīti, un tos var pielietot mazam skatuves laukumam: platums — 7 metri, dziļums — 5 metri, augstums — 3,2 metri ar skatuves spoguļi — $5 \times 2,8$ metri.

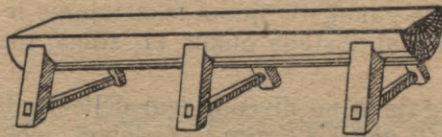
1. SKATUVES PAAUGSTINĀJUMS — APAKŠĒJĀ SKATUVE.

Skatuves pamatā ir paaugstinājums, kura augstums parasti ir atkarīgs no skatītāju zāles augstuma un lieluma. Jo garāka ir zāle, jo augstākam jābūt paaugstinājumam, lai priekšā sēdošie skatītāji neaizsegtu skatuvi aizmugurē sēdošajiem.

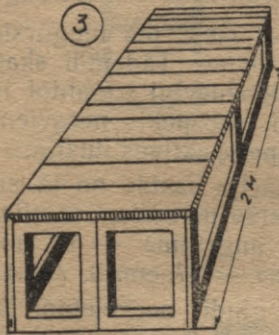
Vislielākais paaugstinājums, ir 80—90 cm. Ja zāles augstums ir 3,5 metri, paaugstinājums nedrīkst būt lielāks par 0,5 metriem, citādi skatuve liksies saspiesta. Skatuves paaugstinājums var būt vēl zemāks, ja skatītāji izkārtoti amfiteatra veidā, t. i., zāles vietas ierīkotas slīpā paaugstinājumā tā, ka var redzēt visu, kas notiek uz skatuves. Tādās zālēs paaugstinājumu var neierīkot.

Bieži lauku klubā nav paaugstinājuma un izrādei ierīko pagaidu skatuvisko laukumu, kura iekārtošanai izmanto galdus, dēļus, novietojot tos uz kastēm vai mucām u. tml. Tomēr jā saka, ka tamlīdzīgi «atvietotāji» jāpielieto ļoti uzmanīgi un no tiem pavisam jāatsakās tādos gadījumos, kad nav iespējams šos pagaidu paaugstinājumus ierīkot stabilus. Pilnīgi dabīgi, ka jebkuras

1

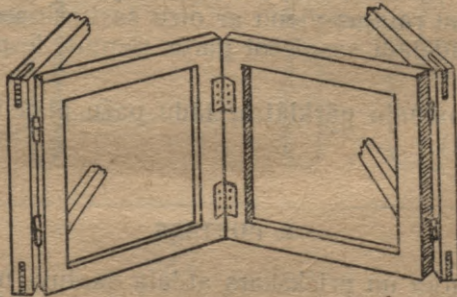
3

2

5

4

izrādes iespaids tiks sabojāts, ja izrādes izpildītāji staigās pa skatuvi nedroši, baidīdamies izkrist tai cauri, nokrist u. t. t.

Gadījumos, kad skatītāju zāles apstākļi ir tādi, ka skatuve pēc izrādes jānovāc, ieteicams lietot saliekamu paaugstinājumu konstrukciju.

Visvienkāršākais paaugstinājuma iekārtojums ir šāds: perpendikulāri rampas līnijai nostāda bukus (1. zīm.), uz kuriem uzliek pārsegumu.

Pārsegumu pagatavo no divcollīgiem dēļiem, atsevišķas plāksnes izmēri — 1×2 metri (2. zīm.). Tādējādi, jebkurā vietā, pēc vajadzības, var izjaukt podestu, ar to palielinot režisora inscenējuma iespējas. Šīs iespējas palielināsies vēl vairāk, ja telpu zem skatuves paaugstinājuma padziļinās vairāk nekā cilvēka augumā.

Ieteicams paaugstinājumu neiekārtot cieši pie mugursienas, bet ar 75—100 cm lielu atstarpi no sienas. Tādējādi skatuves dziļumā izveidojas tranšeja, kuru ir ļoti izdevīgi izmantot inscenējuma nolūkiem. Pateicoties tranšejai, prospekts nesavienosies ar grīdu asā līnijā, un tā palielināsies perspektīves iluzija.

Saliekamā paaugstinājuma konstrukcija sastāv no tā saucamiem «podestiem». Podesta pamats sastāv no sešiem rāmjiem — diviem gariem (garums — 2 metri, augstums — 47 cm) un četriem īsiem (garums 46 cm, augstums — 47 cm. 3. zīm.).

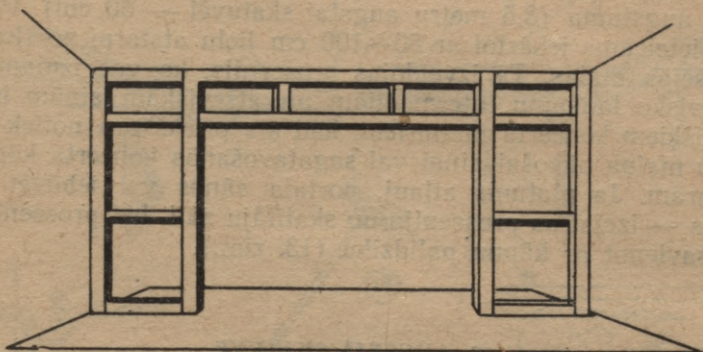
Rāmjus pagatavo ļoti rūpīgi no gludi noēvelētām latām. 4. zīmējumā parādīts stūru sastiprinājums (sacapojums) taisnleņķī. Pēc tam rāmjus vienu ar otru sastiprina ar eņģu palīdzību (5. zīm.). Tādējādi saspiežot garos rāmjus, iespējams salikt visu konstrukciju.

Podesta pamatu pārklāj ar tādu pašu plāksni (lielums 1×2 metri. 2. zīm.).

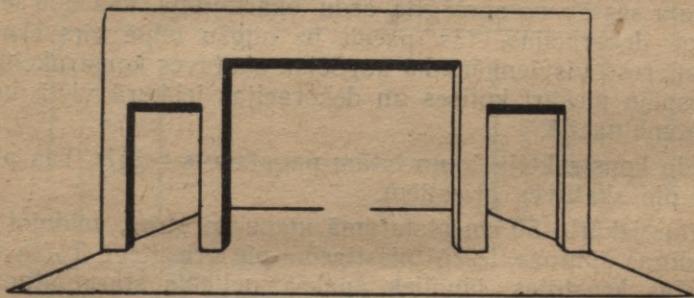
2. PORTALS.

Portalā arka un priekšsvars atdala skatuvi no skatītāju zāles. Bez tam portals nosedz augšējās skatuves tehnisko iekārtu un aizkulišu telpas. Telpu, kuru norobežo portals, caur kuru redzama skatuve, pieņemts saukt par skatuves spoguļi.

Portalā arka jātaisa cieta, lai tai varētu piemontēt priekškara mehānismu un apgaismošanas aparāturu.

⑥

⑦

Portalās arkas konstrukcijai ir krievu «П» burta forma (6. zīm.). No latām, kuru šķērsriezums 4×5 cm, pagatavo rāmi, ko no skatītāju zāles puses apšuj ar plāniem dēļiņiem vai finieri (7. zīm.). Pie skatuves kapitāliekārtojuma portala sienu apmet.

Augšējās portala daļas platums ir atkarīgs no zāles un skatuves augstuma (3,5 metru augstai skatuvei — 50 cm). Portalo arku ieteicams iekārtot ar 80—100 cm lielu atstarpi no skatuves priekšējās malas. Tā izveidojas proscenijs, ko var izmantot kā skatuvisko laukumu intermedijām un atsevišķām ainām izrādē, atsevišķiem koncerta numuriem, kad aiz priekšvara notiek dekorāciju maiņa nākošai aintai vai sagatavošanās koncerta kārtējam numuram. Ja platums atļauj, portala sānos var iebūvēt divas durvis — izejai uz prosceniju un skatītāju zāli, bet prosceniju un zāli savienot ar kāpņu palīdzību (13. zīm.).

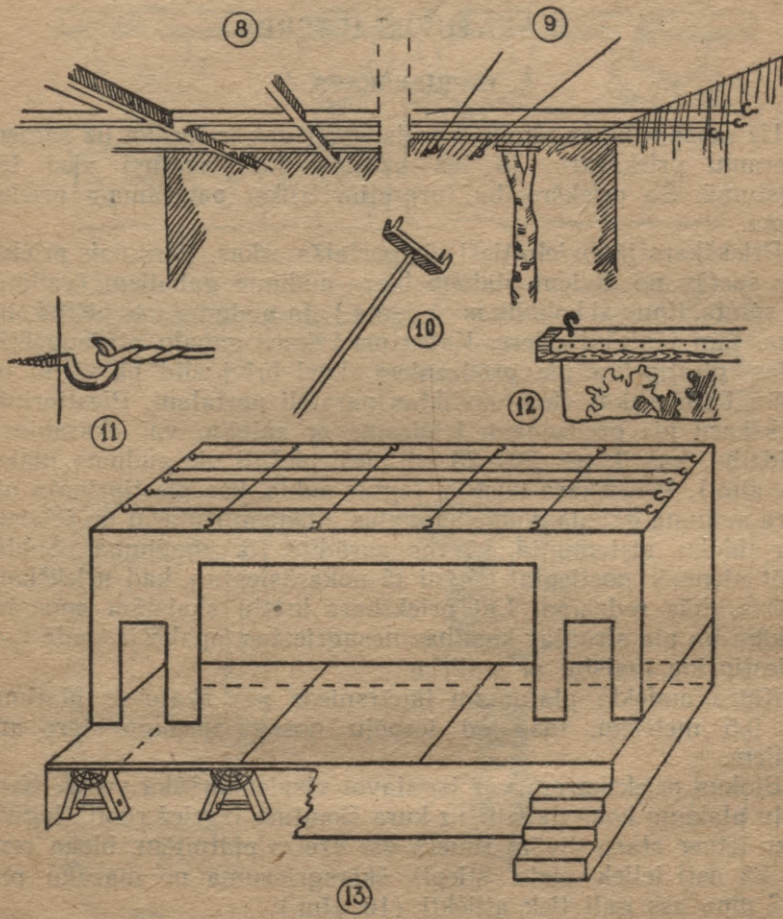
3. AUGSEJĀ SKATUVE.

Augšējā skatuve vajadzīga skatuves ietērpā, dekorāciju un apgaismošanas aparaturas piestiprināšanai. Lielo skatuvju augšējā daļa sastāv no sarežģīta ārdū iekārtojuma, kas dod iespēju, novācot dekorācijas, tās pacelt uz augšu telpā virs skatuves. Mūs interesē visvienkāršākā augšējās skatuves konstrukcija, kas dod iespēju piekārt kulises un dekorācijas jebkurā vietā un jebkurā kombinācijā.

Tāda konstrukcija ir no latām pagatavots režģis, kas piestiprināts pie skatuves griestiem.

Latas izkārtotas 50 cm atstatumā vienu no otras, veidojot kvadrātveidīgas šūniņas. Režģi piestiprina pie griestiem. Tajās vietās, kur latas krustojas, jāpaliek apakšā nelielas starpplātnes, kas starp režģi un griestiem izveido atstarpi, piemērotu dekorāciju piestiprināšanai (8. zīm.).

Uz nelielas skatuves latu režģi var atvietot ar stieplu tīklu vai skatuves griestos ieskrūvētiem āķiem (11. zīm.). Tīkla režģi var izgatavot apmēru ziņā mazāku nekā latu režģi (25×25 vai 35×35 cm). Stieplēm jābūt ļoti labi nostieptām, lai tīkls nenokarātos. Dekorācijas un kulises tīklam piekar ar speciālu āķu palīdzību (9. un 12. zīm.). Lai atvieglotu piekāšanu, var lietot

speciali izgatavotu «dakšu», kas dod iespēju bez kāpņu palīdzības viegli un ātri piekārt dekorācijas (10. zīm.). 13. zīmējumā parādīta skatuves iekārtojuma kopējā schema.

II SKATUVES IETĒRPS

1. PRIEKŠKARS.

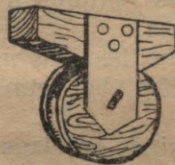
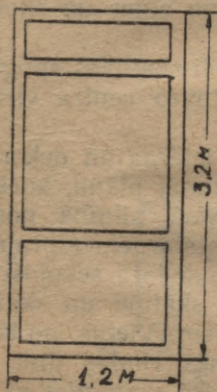
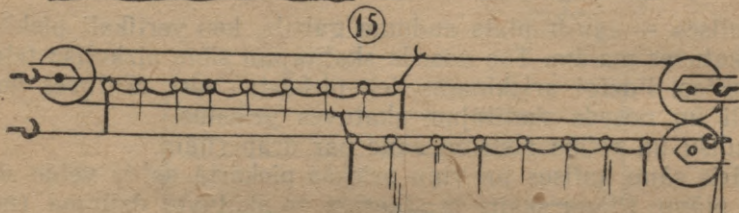
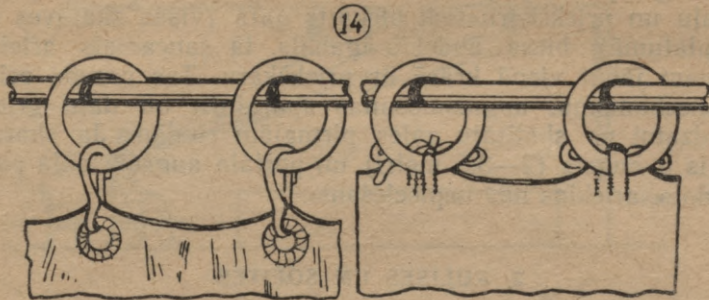
Uz mazām kluba skatuvēm vislietderīgāk ir ierīkot uz sāniem atveramu priekškaru, jo tas uzreiz atklāj skatuvi visā tās augstumā. Šo priekšrocību turpretim trūkst paceļamam priekškaram.

Priekškars jānovieto tieši aiz portalās arkas. Veramais priekškars sastāv no diviem platiem bieza auduma gabaliem (vadmalas, samta, lina vai kokvilnas auduma.). Ja audums nav pietiekami biezs, tam jāpiešuj odere. Katru priekškara gabalu aiz augšējās malas piestiprina pie gredzeniem, kuri brīvi slīd pa vienu no divām trosēm, kas cieši uzvilktas paraleli portalam. Piestiprināt priekškaru pie gredzeniem ieteicams ar saitēm, vai «karabinu» palīdzību, kas ik pēc 20—25 cm cieši piešūti pie auduma malas (14. zīm.). Priekškara kustību regulē aukla, kas piestiprināta pie katra auduma gabala augšējās malas vidējiem riņķiem un izlaista caur bloku sistemu tā, kā tas parādīts 15. zīmējumā. Auklai jābūt vienmēr nostieptai, citādi tā nokarāsies un, kad priekškars atvērts, būs redzama. Lai priekškars krietu skaistām smagām krokām un pie straujas kustības nesagrieztos, apakšējā malā tam jāpiestiprina maisiņi ar smiltīm.

Katra audekla platumam jāpārsniedz pus skatuves platums par 0,5 metriem, tas dod iespēju nosegt spraugu starp audekliem.

Blokus priekškaram var izgatavot visvienkāršākā veidā. Ņem apaļu plakanu koka gabalu, uz kura šķautnes izgriež renīti. Iegūto disku ietver starp divām finiera vai dzelzs plātnītēm, bloka centrā kā asi ieliek cietu stiepli šķērsgrīzumā ne mazāku par 5—7 mm, ass gali tiek atliekti (16. zīm.).

Priekškara mehānisms jāizgatavo sevišķi rūpīgi, jo mazākā kļūme kas notiek izrādes laikā, pazemina izrādes māksliniecisko līmeni. Priekškaru lietojot, jāievēro maksimālā uzmanība. Priekškaru aizverot un atverot, tam jāslīd plūstoši, bez rāvieniem.

2. ARLEKINS.

Tādā gadījumā, ja portalā arka ir augsta, starp augšējo portāla daļu un priekškaru tiek piekārts garš (visas skatuves spoguļa platumā) biezs audekla gabals, tā saucamais arlekis. Arlekinam jābūt vienā krāsā ar priekškaru. Tas nosedz priekškara mehānismu, apgaismošanas aparāturu un daļu griestu, kas redzami no skatītāju zāles pirmajām rindām. Ja skatuves spogulis ir augsts (2—3,5 metri) un portāla augšējā daļa pietiekami plata, arlekis nav nepieciešams.

3. KULISES UN SOFITES.

Kulises — tas ir plats auduma gabals, kas vertikāli piekārts gar skatuves malām. Tās nosedz skatītājam sānu aizkulišu telpu.

Sofites, līdzīgi arlekinam, tiek piekārtas virs skatuves horizontāli un nosedz skatītājam skatuves griestus.

Kulišu un sofišu sistēmu sauc par draperijām.

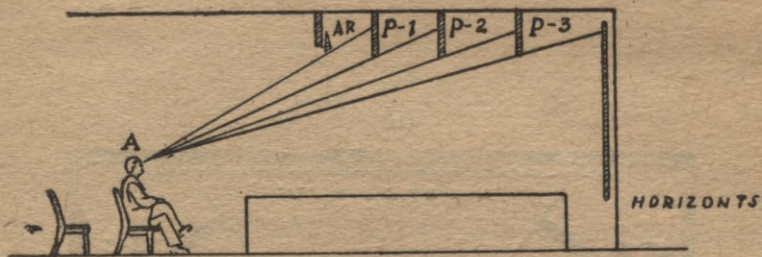
Pāris sānu kulises un viņu priekšā piekārtā sofite veido skatuves plānu. Plānu skaits ir atkarīgs no skatuves dziļuma (normāls atstatums starp plāniem — 1 metrs).

Kulises un sofites platums ir atkarīgs no zāles un skatuves platuma un augstuma.

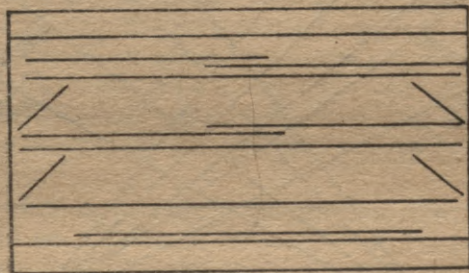
Kulises parasti tiek iekārtas nevis paraleli skatuves spogulim, kā to dara ar sofitēm, bet gan slīpi skatuves centra virzienā (17. zīm.).

Lai varētu aprēķināt pareizus skatuves ietērpā un dekorāciju apmērus un izkārtojumu, nepieciešams uzzīmēt plānu, kurā noformējums būtu aprēķināts tā, lai tas visā pilnībā nosegtu aizkulišu telpu, nekur nebūtu pārtraukts ar atstarpēm (spraugām, caur kurām var redzēt aizkulišu telpu). To izdara sekojoši (18. un 19. zīm.): precīzi pēc mēroga uzzīmē skatuvi un skatītāju zāles pirmo rindu un to pašu plānu no sāniem. Vietas, no kurām vislabāk redzams, ir skatītāju zāles pirmās rindas divi sānu krēsli, un no šiem punktiem A un B mēs it kā skatāmies uz skatuvi, pārbaudot, kāda daļa no aizkulišu telpas dotā dekorāciju izkārtojumā un skatuves ietērpā paliek redzama skatītājiem. Pēc plāna pārbauda atstarpes labajā un kreisajā skatuves pusē. Skatāmies pēc plāna 18. zīm. Kreisais skatītājs atrodas punktā A; viņš sevišķi labi var redzēt atstarpes labajā pusē. Bet labās puses

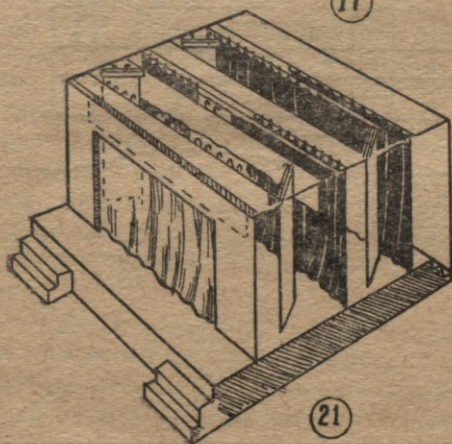
19

0 0,5 1,0 M
M 1:50

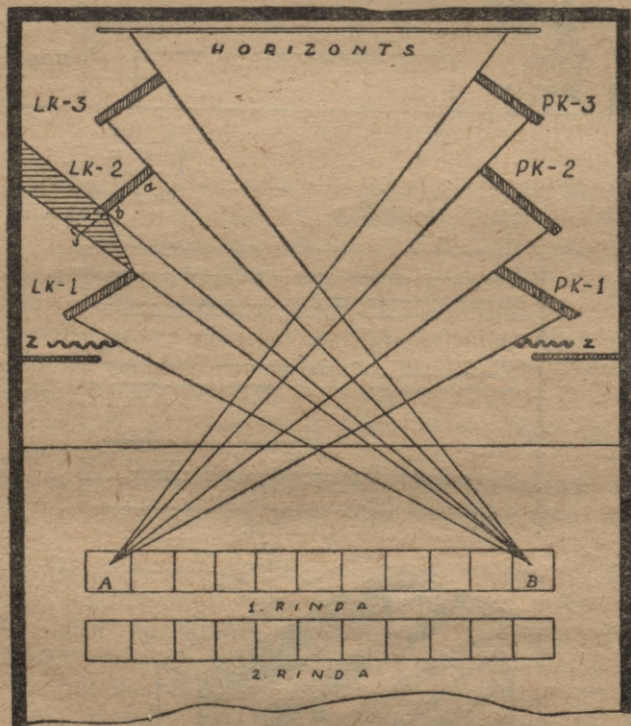

17

21

18

0 0.5 1.0 M
M 1:50

kulises (PK) sakārtas tā, ka viena nosedz otru, radot skatītājam nepārtrauktu segumu, — vienas kulises mala skatāma uz otras kulises fona.

Tāpat ir ar labās puses skatītāju, kas atrodas punktā B. Bet otra kreisā kulise (LK—2) ir šaura un starp to un pirmo kreiso kulisi (LK—1) paliek skatītājam redzama (B) aizkulišu telpa (šis sektors plānā ir noēnots).

Pēc 19. zīmējuma, kur attēlots skats no sāniem, atrodam, ko skatītājs A redz, skatoties uz augšu — vai nav atstarpes zem sofitēm (P) un arlekinu (AR), t. i., vai nav redzami griestu režģi un gaismas sofitēs.

Kāda praktiska nozīme šādiem zīmētiem plāniem? Ar šādu plānu palīdzību mēs varam aprēķināt mums vajadzīgos skatuves ietērpā un dekorāciju gabaritus un to izkārtojumu. Piemēram: par cik jāpalielina otrā kreisā kulise (LK—2, 18. zīm.), lai iznīcinātu atstarpi? Nomēram uz zīmējuma kulises platumu no a līdz b; tas līdzinās 1,5 cm, bet mūsu zīmējuma mērogs ir 1 : 50. Tātad kulises platums dabā būtu bijis 75 cm, t. i., palielināts 50 reizes ($1,5 \times 50 = 75$ cm). Paskatīsimies pēc zīmējuma, cik jāpieliek pie kulises LK—2 platumā, lai nosegtu telpu starp kulisēm un iznīcinātu atstarpi?

Platumu jāpalielina ne mazāk kā līdz punktam V par 0,8 cm, t. i., dabā par 40 cm ($0,8 \text{ cm} \times 50 = 40$ cm). Tātad otrās kreisās kulises platumam šajā stāvoklī jābūt $75 \text{ cm} + 40 \text{ cm} = 115$ cm. Līdz ar to atstarpe ir iznīcināta.

Tieši tādā pašā veidā, aprēķinot pēc zīmējuma kulišu augstumu, pārbauda sofišu nolaišanas līmeni u. t. t. (19. zīm.). Bet ne tikai ar palielināšanas līdzekļiem var iznīcināt atstarpes. To var panākt arī dekorāciju un kulišu pārkāršanas vai pārkārtošanas ceļā zem cita leņķa, dažādos dziļumos un atstarpēs vienaī no otras. Lai nebūtu viss tas lieku reizi jāveic uz skatuves, pietiek iepriekš aprēķināt pēc zīmējuma, pārnesot uz tā precīzi griestu režģus vai stieplu tīklu un atrodot uz zīmējuma piestiprināšanas vietas, pēc tam var droši ķerties pie kulišu piekāršanas un dekorāciju izkārtšanas.

Augstāk (nodaļā «Augšējā skatuve») mēs norādījām, kādā veidā piekar kulises pie augšējās skatuves. Lai tādā veidā kulises varētu piekārt pie griestu tīkla, to augšējo daļu pienaglo pie latas, kurā tiek ieskrūvēti šim nolūkam nepieciešamie āķi (12. zīm.).

Pie sofišu augšējās malas piešuj saitītes, āķus vai karabini, ar kuru palīdzību sofītes piekar pie griestu tīkla.

Draperiju (kulišu un sofišu) uzdevums — radīt fonu, uz kura izdevīgi parādīt aktierus un dekorācijas. Izejot no šī uzdevuma, draperiju krāsai vajadzētu būt neītralai, vienā tonī. Visizdevīgākās krāsas ir tumši zils, tumši zaļš, tumši brūns, tumši pelēks, melns, balts.

Draperiju materialam var izmantot jebkuru audumu: sākot ar samtu vai vadmalu un beidzot ar vienkāršo maisa drānu vai visliktākajā gadījumā, marli.

4. STARPPRIEKŠKARI.

Skatuves pēdējā (dibenplānā) mēdz piekārt aizkaru (starp-priekškaru), kas nosedz visu skatuvi. Tādu pašu starppriekškaru ieteicams piekārt arī vidus plānā. Tas dos iespēju, pārceļot darbību pirmajā plānā, sagatavot nākošo dekorāciju aiz aizvērtā starppriekškara.

Starp-priekškarus ieteicams piekārt uz divām trosēm tādā pašā veidā, kā tiek piekārti priekškarš, kaut gan starppriekškaru var atvērt un aizvērt vienkārši ar rokām, neiekārtojot speciālu mehanismu. Troses stingri nostiepj mazliet zemāk par tīklu vai režģi.

5. CIETĀS KULISES.

Mīkstās kulises var atvietot ar cietām plāksnēm — vairogiem. Vairogus pagatavo sekojoši: no tievām latām, kuru šķērsgriezums 2×3 cm vai $2,5 \times 3,5$ cm, sastiprina rāmi, ko apsīt ar 2—3 mm biežām finiera loksniēm (20. zīm.). Salaidumu vietās apakšā jāpaliek šķērslatiņa. No ārpuses finiera salaiduma vietas aizlīmē (ar audekla strēmelīti), pēc tam vairogu nokrāso. Ja nav finiera, rāmi var apsist ar maisa drēbi, panamas audumu, salmu pīteni vai marli. Izturības dēļ salmu pīteni vai marli aplīmē no abām pusēm ar 2—3 kārtām avīžu papīra. Aplīmēšanai lieto parasto miltu klisteri, klāt pieliekot $\frac{1}{20}$ daļu (pēc svara) galdnieka limi. Tādā veidā izgatavotu audeklu var arī neuzvilkt uz rāmja un piekārt griestu tīklam tāpat, kā tika piekārtas mīkstās kulises.

Vairogu skaitam jāatbilst skatuves plānu skaitam. Pie kam dibenplānā starppriekškara vietā vairogus novieto tā, lai pārsegtu visu skatuves platumu.

Skatuves izkārtošanas schema parādīta 21. zīm.

Skatuvi nepieciešams vienmēr uzturēt tīru un kārtīgu. Skatuvi nedrīkst pieblīvēt ar lielām dekorācijām un noformējuma detaļām. Tām jāglabājas speciāli iekārtotā telpā (šķūnī). Uz skatuves uznes tikai to, kas nepieciešams izpildāmās lugas izrādei.

III SKATUVES APGAISMOŠANA

Viens no svarīgākiem izrādes noformēšanas elementiem ir gaisma. Gaisma uz skatuves ir ne tikai palīg līdzeklis, lai apgaismotu aktierus un dekorācijas. Tā nosaka uz skatuves notiekošās darbības laiku, padara dekorācijas bagātākas krāsām, izceļ uz skatuves visu to, kam pēc inscenētāja ieceres vispirms jāpiesaista skatītāja uzmanība, rada dažādus efektus: saules starus, mēness gaismu, zvaigznes, zibeni, blāzmu utt.

Tomēr ļoti bieži uz kluba skatuvēm tiek pielietotas tādas gaismas, kas traucē izrādi, kropļo aktieru sejas un figuras. Šeit vaina neslēpjas apstākļi, ka klubam nav iespējams apgādāt pietiekamu spuldžu skaitu. Daudzos gadījumos nabadzīgais apgaismojums ir tikai klubu vadītāju nevērīgās un vienaldzīgās nostājas rezultāts, jo, bieži vien, nepieciešama pavisam niecīga piepūle, lai pie esošiem līdzekļiem izgatavotu visvienkāršāko gaismas aparaturu.

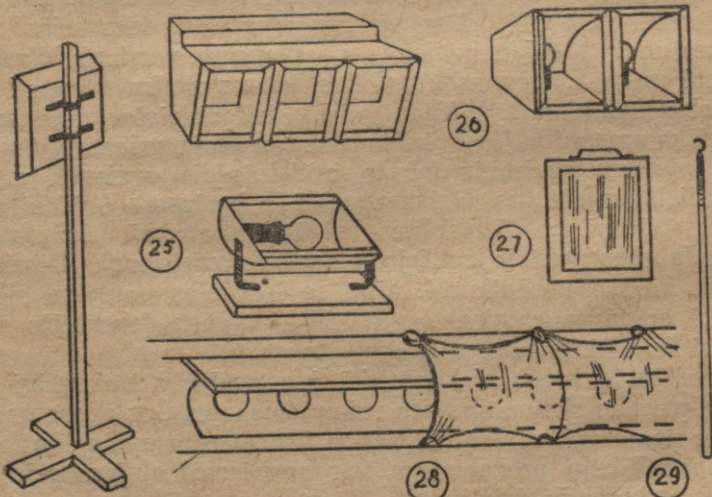
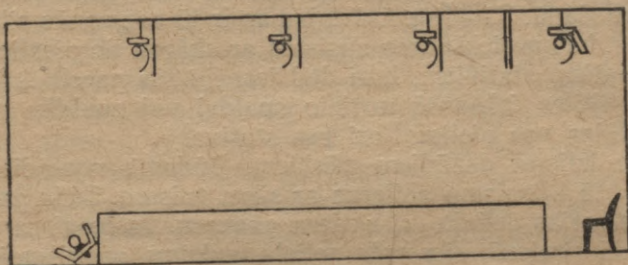
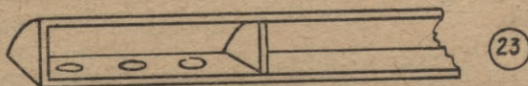
Lai panāktu pareizu un izteiksmīgu skatuves apgaismojumu, nepieciešams pamatīgi pārdomāt gaismas punktu izkārtošanas sistemu, izmantojot mazās skatuves apstākļos pēc iespējas lielāku izdomu.

Vispirms jācenšas panākt, lai aktieris tiktu vienmērīgi izgaismots jebkurā skatuviskā laukuma punktā. To panāk ar aparaturas palīdzību, kas saucas par gaismas sofitēm, kombinējumā ar tā saucāmo rampu.

Gaismas sofites sastāv (pie visvienkāršākās iekārtas) no izliektas balta skārda renes, kas izturības dēļ piemontēta pie dēļa, vai kokā renes, apsistas ar baltu skārdu (22. zīm.).

Sofītes ir augšējā apgaismojuma aparatura, tā apgaismo aktiera figuru tikai no augšas, pie tam ēnas, kas izveidojas no tās stariem, kropļo aktiera seju.

Savukārt rampa, kuras iekārtojumu mēs redzam 23. zīm., būdama apakšējā apgaismojuma aparatura, arī kropļo sejas formu,

un ne viens, ne otrs apgaismojums izolēti nevar tikt izmantots. Tikai apvienojot augšējo un apakšējo apgaismojumu, var iznīcināt nevajadzīgās ēnas un radīt vienmērīgu apgaismojumu.

Lai apgaismotu nelielu skatuvi, pietiek ar 2—3 gaismas sofitēm un rampu. Rampa tiek ierīkota gar paša proscenija malu, sofites tiek piekārtas tieši aiz draperiju sofitēm. Ieteicams vienu sofiti piekārt skatītāju zālē skatuves priekšā. Tāds sofitu stāvoklis nodrošinās to aktieru apgaismošanu, kuri atrodas skatuves pirmajā plānā vai uz proscenija (skat. gaismas izkārtojuma schemu 24. zīm.).

Vienmērīgais apgaismojums rada labu aktieru un dekorāciju redzamību, bet tai pašā laikā tam ir ierobežotas iespējas skatuves efektu izmantošanā. Tādēļ neatvietojamas ir tā saucamās siles — koka kastītes, kas no iekšpuses apsistas ar skārdu un piestiprinātas pie speciāliem statīviem, kuri dod iespēju tās pacelt dažādos augstumos. Silītes iekšpusē novieto spuldzi vai spuldžu grupu (25. zīm.). Siles var pielietot arī bez statīva.

Siles var izlietot dažādiem mērķiem. Būdamā nostādīta aiz sānu kulises, tā apgaismo aktierus ar sānu gaismu. Tāda gaisma izdevīgi izceļ sejas reljefu un aktiera augumu. Ja to virza vajadzīgā noteiktā virzienā, sile rada neliela laukuma apgaismojumu, kam pateicoties skatītāju uzmanība vajadzīgā momentā tiek pārvērsta attiecīgajam aktierim vai aktieru grupai, izgaismo noteiktu mizanscenu. Visbiežāk siles pielieto atsevišķu dekorāciju daļu izgaismošanai. Sile, kas novietota aiz skatuves, var izpildīt saules stara vai mēness gaismas lomu, kas krīt uz skatuves caur logu, caur koku lapotni u. t. t. Tāda gaisma ļoti atdzīvina dekorāciju.

Sevišķa uzmanība jāpievērš horizonta apgaismošanai. Jo spilgtāk apgaismots horizonts jeb to atvietojošais «gaiss», jo var panākt lielākus efektus. Gaismu nostāda horizonta priekšā pusmetra atstatumā no tā, (sofites veidā) un apakšā (dažu silīšu veidā). Ja aizmugurē ir tranšeja, gaismas novietojamās tranšejas dziļumā, kā tas norādīts 24. zīm. Ja tranšejas nav, tad silītes nomaskē ar tā saucamiem segumiem — šauru dekorāciju strēmeli vai frontīti.

Dažādiem gaismas efektiem, kā jau norādīts, veiksmīgi var pielietot parasto skolas aparātu vai epidioskopu. Šos aparātus ļoti labi var izmatot, lai iegūtu šauru krītošu staru, ar kuru pēc vajadzības līdzīgi prožektoram var apgaismot aktiera seju vai augumu, dekorāciju detaļas utt.

Bez tam ar tā palīdzību var projicēt gaismas dekorāciju uz horizonta, uzzīmējot uz stikla vajadzīgo ainavu.

Lai ieslēgtu silišu tīklu, nepieciešams gar skatuves stūriem izvietot elektriskos kontaktus.

Visas gaismas vadīšana uz skatuves jākoncentrē vienā vietā, no kuras vislabāk redzams viss, kas notiek uz skatuves. Tādēļ parasti portalās arkas mugurpusē ierīko marmora plāksni ar nodrošinātājiem un slēdžiem, kas dod iespēju ieslēgt jebkuru gaismas grupu, jebkuru aparātu.

Gaismu noteikti jāpārbauda specialos montēšanas un ģeneral-mēģinājumos. Nepieciešams panākt dažādu apgaismošanas ķermeņu saskaņu (sofītes, rampa, silītes), lai uz dekorācijām un horizonta negultos aktieru un dekorāciju ēnas. Liela loma izrādes noformēšanā ir krāsainam apgaismojumam. Vakara, nakts, mēness gaismas, blāzmas, ugunsgrēka blāzmas iluziju panāk, pielietojot gaismas aparaturā gaismas filtrus. Visizplatītākais gaismas filtrs ir krāsains stikls, vai stikls, kas nokrāsots ar krāsainu spirta laku¹. Labs gaismas filtrs ir speciala nedegoša filma — celofans. Lai dabūtu krāsainu gaismu, var iztikt arī bez stikla un celofana, izmantojot kā gaismas filtru parastu krāsainu vai ar anilīna krāsām nokrāsotu audumu.

Gaismas filtru pielietošana sofītēs, rampā un silītēs prasa specialu iekārtojumu. Vispilnīgākā ir kameras apgaismojuma sistēma ar specialām stikla vai celofona kastēm gaismas filtru ievietošanai. Pie tādas sistēmas rampas un sofītes izskatīsies tā, kā tas norādīts 26. zīm. Katra kamera apgādāta ar specialām renēm, kurās ieliek stiklu vai celofanu, kas ieslēgts rāmīti-kasetē (27. zīm.). Tomēr šī iekārta ir sarežģīta un ne visur pielietojama. Tādā gadījumā var izmantot krāsainu štoru sistēmu no nokrāsota auduma, kas samontēts uz specialām trosītēm sofītes un rampas priekšā.

Uz divām paralelām trosēm, kas uzvilktas augstāk vai zemāk par sofīti vai rampu, ar gredzenu palīdzību uzvelk šauras strēmeles (štoras) no plāna krāsaina auduma: dzeltena, zila, zaļa, ar kurām jebkurā secībā, jebkurā sakārtojumā, pēc vajadzības, aizklāj sofīti vai rampu (28. zīm.). Lai ērtāk būtu aizvilkt sofītes, pielieto specialu kātu ar āķi galā (29. zīm.).

Tādas pašas štorītes var izgatavot silītēm. Ja vienu no tām

¹ Parastā sārnu laka, kuru var nokrāsot ar jebkuru anilīna krāsu.

iztaisa no necaurredzama auduma, tad ar to var panākt daļēju vai pilnīgu skatuves aptumšošanu. Vienkāršas iekārtas ceļā (ar auklu, kas piestiprināta pie štores un ar otru galu izvērtā caur gredzenu) lugas darbības gaitā var panākt pakāpenisku gaismas nokrāsošanu.

Realizējot visas gaismas aparaturas montāžu, jāievēro visi ugunsdrošības noteikumi. Visu vadu ievilkšana jāizdara Bergmaņa caurulēs.

Elektroenerģijas un materiālu aprēķins gaismas apgādāšanai uz skatuves.

Aparats	Spuldžu skaits			Atstarpe starp spul- dzēm (cm)	Izlietojamā enerģija kopā
	40 vatu	100 vatu	500 vatu		
1. variants					
Zāles sofīte	12	—	—	36	480
1. sofīte	16	—	—	30	640
2. sofīte	—	—	—	—	—
Horizonta sofīte	—	9	—	50	900
Horizonta silīte	—	7	—	60	700
Rampa	13	—	—	30	520
2 silītes	4	—	—	—	400
2 silītes	—	4	—	—	400
1 silīte	—	—	1	—	500
kopā	45 gab.	20 gab.	1 gab.	—	4540 vatu

Elektriskais vads (no sadales plāksnes) — 50 metru.

2. variants					
Zāles sofīte	18	—	—	35	740
1. sofīte	20	—	—	30	800
2. sofīte	20	—	—	30	800
Horizonta sofīte	—	12	—	50	1200
Horizonta silīte	—	10	—	60	1000
Rampa	18	—	—	35	720
2 silītes	4	—	—	—	160
2 silītes	—	4	—	—	400
1 silīte	—	—	1	—	500
kopā	80 gab.	26 gab.	1 gab.	—	6320 vatu

Elektriskais vads (no sadales plāksnes) — 80 metru.

IV PADOMI DEKORACIJU IZGATAVOŠANĀ.

Mēs apskatījām skatuves uzbūvi un tās vienkāršāko iekārtu. Ķeroties pie jebkuras lugas iestudēšanas, minimums, kas ir dramatiskā kolektīva vadītāja vai izrādes inscenētāja un gleznotāja rīcībā, ir skatuves laukums (kas maina savu formu, izejot no vairogu plāksņu iespējām), proscenijs, priekšskars, kulišu sistēma un starppriekšskari, augšējās skatuves režģi (kas dod iespēju pārkārtot skatuves ietēru jebkurā izkārtojumā) un visvienkāršākā gaismas aparatura.

Tālākais uzdevums — atrast izrādei tādu noformējumu, kas palīdzētu pēc iespējas spilgtāk, izteiksmīgāk un mākslinieciskā formā iemiesot lugas ideju, kas palīdzētu atklāt lugas varoņu raksturus. Viss tas mazas skatuves apstākļos jāizdara tā, lai maksimāli varētu izmantot uz vietas esošās noformējuma detaļas, palīgmateriālus un ar minimālo līdzekļu un materiālu patēriņu panākt sprastus uzdevumus.

Kā iesākt darbu pie izrādes noformēšanas? Vispareizāk ir darbu sākt ar skicēm, kurās mākslinieks pārskatāmi sev un citiem attēlo, kā viņš domā noformēt doto iestudējumu. Bet ne tikai skices mākslinieciskai pusei jāklūst par mākslinieka rūpju objektu — jāprot arī tehniski lietpratīgi paredzēt visas iespējamības, kas var rasties, strādājot pie izrādes noformēšanas.

Kas jāatceras gleznotājam, strādājot pie iestudējuma? Vispirms, jāatceras, ka skice nav patstāvīgs māksliniecisks darbs. Skice attēlo uz papīra to, kas reāli eksistē uz skatuves. Tā ir dekorāciju zīmējums ar samazinātiem samēriem, un dekorācijas, nostādītas vai uzkārtas uz skatuves, ieņems precīzi pēc skices tām norādīto vietu platumā, garumā un augstumā.

Tādēļ skices nepieciešams izpildīt precīzi un kārtīgi, pēc pieņemtā mēroga.

Mēs pieņemām nosacīti skatuves laukumu ar skatuves spoguļi $5 \times 2,8$ metru lielumā. Mērogs, pēc kura ērtāk izgatavot skici, būs 1 : 10, t.i., 1 metrs dabā līdzinās 10 cm skicē. Tā tad zīmējuma lielums uz papīra būs 50×28 cm. Pie liela skatuves spoguļa mērogs jāpalielina (1 : 20), citādi zīmējums būs pārāk liels.

Bieži mēdz būt tā, ka veiksmīgi uzzīmētā skicē — gleznā liekas, it kā viss būtu labi izkārtots, bet tikko pēc šīs skices ir izgatavotas dekorācijas un tās sāk iekārtot uz skatuves, izrādās, ka plīts aizsedz durvis, logs ir tik augstu, ka augšējā daļa sniedzas

aiz sofitēm u. t. t. Viss tas galu galā ir nevērīga darba rezultats, jo zīmēt vienkārši gleznu ir daudz vieglāk, nekā uzzīmēt istu, tālākā darbā noderīgu skici.

Māksliniekam, kas strādā pašdarbības kolektīvā, vienmēr jāatceras, ka viņam jāizgatavo skices, izejot no dramatiskā kolektīva realām iespējām, paredzot tikai tās dekorācijas, kuras būs iespējams dabūt vai pašiem izgatavot. Visiem dekorāciju izmēriem jāatbilst cilvēka augumam, kas uz skatuves ir galvenā mēraukla, tādēļ uz skices ieteicams uzzīmēt arī aktiera figuru. Tā uzreiz varēs noteikt, vai gleznotājs ir ņēmis pareizas proporcijas.

Jāievēro arī dekorāciju atstarpes skicē, tāpat kā augstāk aprakstītās kulišu un sofišu atstarpes. Jāatceras, ka atsevišķās dekorāciju daļas, kā arī visas dekorācijas kopumā no dažādām zāles vietām redzamas dažādi, un pie slikta izkārtojuma skatītājs bieži vien neredz vienu vai otru darbības vietu.

Sākot darbu pie skicēm, vislabāk tās izstrādāt no sākuma līdz beigām — no cēliena uz cēlienu, no ainas uz ainu. Ja gleznotājam, izrādes režisoram — inscenētājam (bet ar viņu kopā visam kolektīvam) būs tāda pilnīga noformējuma skice, tad viņi zinās, kas, cik lielā skaitā un kādos apmēros ir jāizgatavo, lai realizētu paredzēto inscenējumu. (Pēc ainu plānojuma varēs iezīmēt mizanscenas, pārgājienus u. t. t.)

Visai dekorācijai pēc savas konstrukcijas jābūt stabilai, vienkāršai, viegli sastiprināmai, ātri pārnesamai un novācamai.

Plānojot dekorāciju izkārtojumu un uzkāršanu, svarīgi atcerēties, kāda ir gaismas aparatura (pārvietojamā), kur to var nostādīt un vai tā ir nosepta no skatītāja, it sevišķi no sānu vietās sēdošajiem (skat. atstarpes). Par pamatu ņemtais transformācijas princips liek dekoratoram sevišķu vērību pievērst atsevišķām dekoratīvā noformējuma detaļām. Tādēļ, strādājot pie skicēm, velams dažreiz uzzīmēt arī (neaižmirstot par izmēriem) kādu vajadzīgu dekorācijas daļu, izstrādājot to līdz vissīkākajām detaļām. Gleznotājam jāpārdomā visu dekorāciju materiālā puse, t.i., jāzina, kā un no kāda материала tā tiks gatavota, pacenšoties to izteikt un atveidot skicē. Jāatceras, ka krāsa skicē ir atkarīga no krāsas, kādu pielieto gleznotājs, bet dekorācijas krāsa uz skatuves — no krāsas toņa un apgaismojuma, t.i., kāda būs gaisma (balta vai krāsaina) un kā šī gaisma krīt uz zināmā

tonī nokrāsotas virsmas (no sāniem, taisni, no augšas vai, kā mēdz teikt, sānu gaisma, frontālā, augšējā).

Gleznotājam, izgatavojot skices, jāprot visas šīs prasības vienlaicīgi paturēt atmiņā, lai, atrisinot dekorāciju konstrukciju, viņš atcerētos fakturu, krāsu, kāda dekorāciju daļa tiek novākta 1. ainā un kādai jāparādās 3. ainā u.tml.

Sākumā grūtības, ar kurām būs jāstopas, cenšoties atrisināt visu kompleksā, izpaudīsies dažādās kļūmēs. Bet pie nopietnas attieksmes pret darbu pie skicēm, piespiežot sevi ikreizes, domājot par detaļu, atcerēties veselo un, atrisinot veselo, neaizmirst detaļas, no kurām sastādās šis vesela, gleznotājs iemācīsies pareizi izkārtot savu darbu pie skices, un jau no paša sākuma nostāsies blakus režisoram, kā izrādes līdzradītājs.

Ļoti daudzas lugas prasa tādu dekorāciju izgatavošanu, kas pirmā brīdī šķiet pašdarbības kolektīva apstākļos nerealizējamas.

Bagātas savrupmājas zāle B. Gorbatova «Tēvu jaunībā», K. Treņeva «Ļubovā Jarovajā», A. Ostrovska «Mežā», «Vilkos un avīs», pils zāles «Jevgeņijā Oņeginā» un «Piķa dāmā», vestibils «Gudra cilvēka nelaimē», kultūras pilu plašās telpas daudzās padomju dramaturgu lugās — tādas dekorācijas ļoti bieži spieda pašdarbības kolektīvu vadītājus atteikties no vienas vai otras lugas iestudēšanas.

Tomēr, lai cik sarežģīta arī nebūtu dekorācija, ir iespējams to izveidot arī uz mazas skatuves.

Protams, nevar novietot lielo parādes zāli uz piecu metru lielas skatuves, tomēr, ja mēs izvirsīsim sev par mērķi parādīt tikai daļu no tās — nevis visu zāli, bet tikai vienu tās stūrīti, — tad grūtības būs novērstas.

Lai parādītu caur detaļu veselo, galvenais noteikums ir ievērot samērus (par to mēs runājam, aprakstot darbu pie skicēm). Visam apkārtējam jāatbilst cilvēka augumam. Būtu neprātīgi, ja uz trīs metri augstas skatuves mēs censtos uzbūvēt trīs stāvu māju vai pils kolonādi. Tikko tādām dekorācijām blakus parādīsies cilvēks, tās pārvērtīsies par rotaļu mājiņām, bet aktieris par Guliveru liliputu zemē.

Tā tad — tikai tādas dekorācijas var radīt patiesus dotos apstākļus, kas izgatavotas saskaņā ar cilvēka augumu. Paliek vēl neatrisināts jautājums, kā izgatavot šīs dekorācijas pēc iespējas izteismīgākas.

Pamatprincips, kas jāievēro, noformējot izrādes uz mazām

57-19.032

skatuvēm, ir pastāvīgā skatuves ietēpa transformācija (t.i., nemainot pamatuzbūvi, bet tikai detaļas, panākt dekorāciju izmaiņu).

1. ISTABAS DEKORĀCIJAS.

Pietiek pašķirstīt kādas desmit lugas, lai pārliecinātos, ka to darbība ļoti daudzos gadījumos notiek istabās. Šīs istabas ir dažādas: plašas un gaišas kulturas namu viesistabas (A. Surova «Ausma pār Maskavu», Ī. Stasenko «Valsts pilsonis», A. Uljaņinska «Brīnišķīgais spēks»), kabineti, piebīvēti ar grāmatu plauktiem (L. Rachmanova «Nemierīgais vecums», B. Romašova «Varenais spēks», A. Afinogenova «Mašeņka»), bagātas viesistabas (A. Suchovo-Kobiļina «Krečinska kāzas», B. Lavreņeva «Amerikas balss»), zāles stūrīši B. Gorbatova «Tēvu jaunība», K. Treņeva «Lubova Jarovaja»), kolchoznieku istabas, (N. Djakonova «Līgava ar pūru», L. Seifullinas «Jaunais pavasaris», J. Apuškina «Kalna pasaka»), cecha daļas (A. Surova «Ausma pār Maskavu», S. Aļošina «Direktors») u.tml.

Kopējs visām šīm istabām ir tikai sienas, bet viss pārējais — izkārtojums, krāsa, vai sienu apgleznojums, logu un durvju lielums un forma u. t. t. — atšķiras ar tām īpatnībām, kas norāda uz darbības laiku, laikmetu, stilu, sadzīves apstākļiem.

Pieņemsim, ka uz kluba skatuves nav nekādu dekorāciju, izņemot parastas neitras krāsas draperijas vai vairogus, kuru uzbūvi mēs aprakstījām agrāk. Tādas kulises vai vairogē nedod vēl nekādu skatuviskās darbības vietas raksturojumu. Lai pārvērstu kulises par kādas telpas vai istabas dekorāciju, nepieciešams kombinēt kulises ar vairogiem vai rāmjiem, kuros iemontēti logi, durvis vai citas dekorācijas, kas izteic istabas detaļas.

2. LOGI UN DURVIS

Logu un durvju formas zināmā mērā raksturo darbības vietu. Kulturas namiem raksturīgi ļoti lieli, augsti logi, cechiem, depo — lieli logi ar biežu spraišu režģi, tirgotāju mājām — nelieli logi, pirmsrevolūcijas lauku mājām — pavisam maziņi, mūsdienu dzīvoklim — lieli, plati logi, kas dod daudz gaismas, u. t. t.

Tādēļ, lai noteiktu loga formu, vispirms jāzina, kādā telpā, kādā mājā atrodas dotā istaba, jāizskata attiecīgas fotografijas, zīmējumi žurnālos un grāmatās.

Var ieteikt izgatavot transformējošu logu komplektu, t. i., detaļu komplektu, kas ļautu pie dažādiem savienojumiem izveidot jebkuras formas logu.

Tāda komplekta pamatdetāļa būs rāmis, pagatavots no latām šķērsgriezuma 2×4 cm, ar izmēru 50×100 cm (30. zīm.). Izturības dēļ rāmi sastiprina ar tapiņām, bet stūri jānostiprina ar dzelzs vai finiera taisnstūriem (31. zīm.). Tādus rāmjus ieteicams izgatavot vairākus — no 6—12 gab.

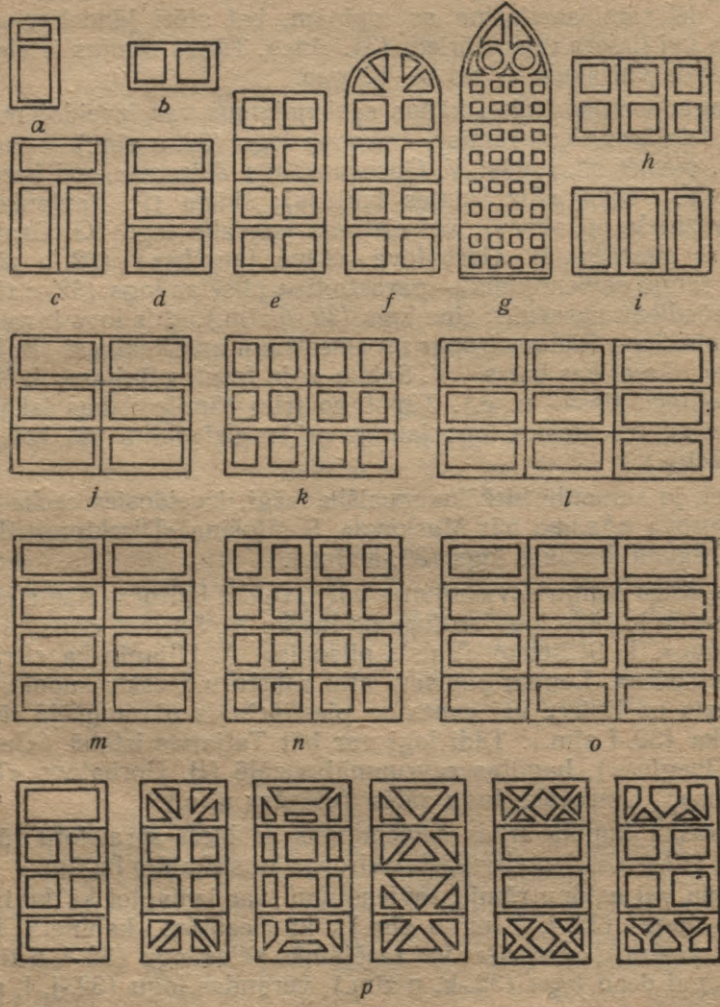
Tagad palūkosimies, kādus savienojumus var izveidot no šādām detaļām: viens rāmis — vagona logs (32.-a zīm.) — sastopams, piemēram, lugās: V. Guseva «Tava dziesma», vai barakas logs (V. Sabko «Aiz frontes līnijas»); šķūņa (P. Pavļenko un S. Radzinska «Laime»), vai cietuma pagraba logs (G. Grakova «Jaunā gvarde», B. Gorbatova «Tēvu jaunība») (32.-b zīm.). Triju rāmju savienojums — parasta tipa pilsētas logs (32.-c zīm.), vai mūsdienu vasarnīcu tipa logs (32.-d zīm.), tāds logs ir raksturīgs mūsdienu Rietumeiropas un amerikāņu arhitektūrai (B. Lavreņeva «Amerikas balss», V. Sabko «Aiz frontes līnijas», J. Nikulina «Linču tiesa» u. c.). Tāpat no trim rāmjiem, kas izkārtoti vertikāli, izveidosies logs jaunas mājas dzīvoklim vai kotedžai (32.-i zīm.).

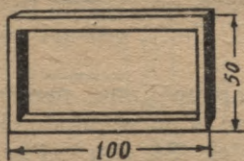
Bet, ja samontē biežāku spraišļu režģi, izveidosies cecha logs (A. Surova «Ausma pār Maskavu», S. Aļošina «Direktors», darbnīcas, šķūņa, barakas logs (32.-h zīm.).

No četru rāmju savienojuma var izveidot kulturas nama logus (32.-e zīm.); tāds logs sastopams lugās: A. Surova «Ausma pār Maskavu», I. Stasenko «Valsts pilsonis», A. Uļjaņinska «Brīnšķīgais spēks». Logam pavisam citu raksturu piešķir kupols, kas izgriezts no finiera vai papes un piestiprināts pie augšējā rāmja pusloka (32.-f zīm.). Tādi logi var būt Tatjanas istabā («Jevgeņijs Ņeņegins»), bagātas savrupmājas zālē (B. Gorbatovs «Tēvu jaunība»), Ostrovska lugu zālēs («Mežs» u. c.).

Gotiskā kupola arkas savienojums ar bieži spraišļotu rāmju režģi, (32.-g zīm.) noder Rietumeiropas klasiskajām lugām.

Sešu vai astoņu rāmju savienojumu var izmantot kā kulturas nama logu (32.-j, l, m, o zīm.), kā iestādes kabineta logu (32.-j, m zīm.), operācijas vai rasējamās zāles logu (32.-l, o zīm.), cecha vai depo logu (32.-k, n zīm.), verandas logu (32.-j, l, m, o zīm.).

30

33

31

34

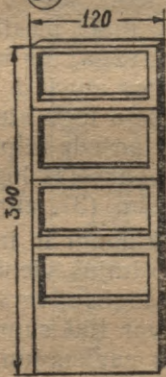
35

36

37

38

32.-p zīm. parādīti spraišļoti rāmju rotājumi, kurus var izmantot verandai.

Mēs norādījām tikai nelielu daļu no iespējamo savienojumu variantiem. Izdoma pateiks, kā vēl un vēl izmantot esošās detaļas.

Vajadzīgā zīmējuma spraišļus pagatavo no šaurām finiera vai koka līstītēm, kuras iestiprina rāmī (33. zīm.), vai arī no papes, vai audekla strēmelēm.

Izmantojot atsevišķu logu detaļu sagrupējumu, nepieciešams tos savienot, sastiprināt vienu ar otru; šim nolūkam izmanto šauras finiera līstītes, vai skārda strēmeles (34. zīm.). Par pamatbalstu tādām kombinētām logam būs kopējais rāmis — loga stendere, kas saistīs visu loga konstrukciju (35. zīm.).

Šim rāmim bez visu detaļu sasaistīšanas ir vēl viens svarīgs uzdevums — radīt sienas biezuma iespaidu, jo loga detaļas ir plakanas, kulises, starp kurām tiek ielikts logs, arī plakanas. Bet, ja iekšpusē no kulisēm ies loga stendere (biezums), kuras dziļumā iemontēti loga spraišļi (36. zīm.), rodas sienas biezuma iluzija.

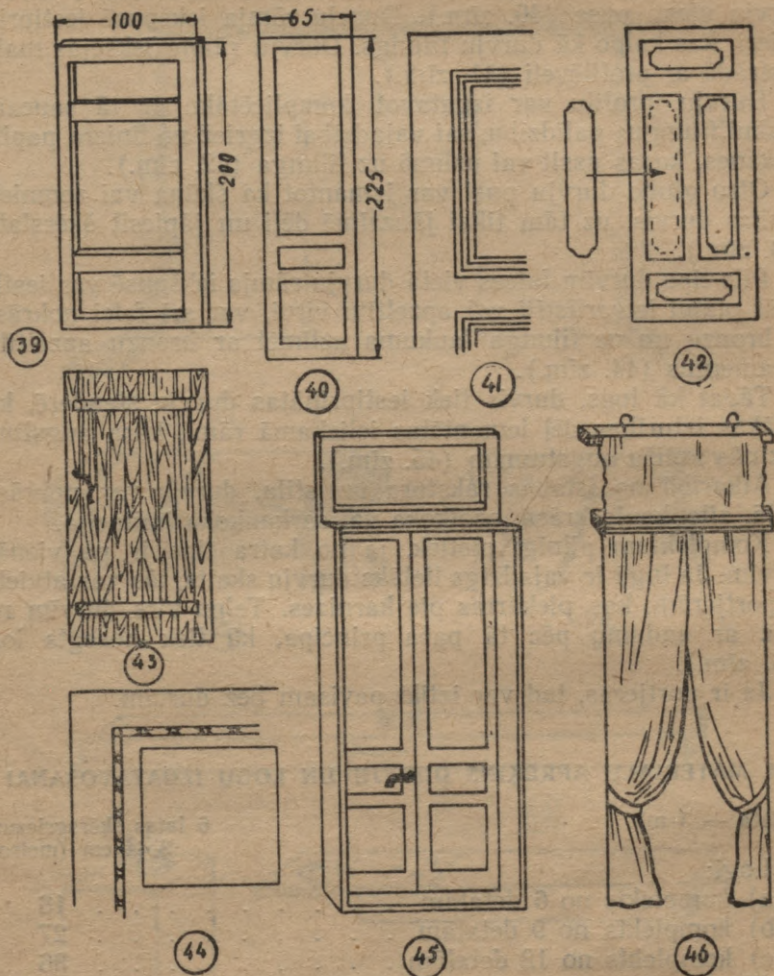
Ja vajadzīgs, lai loga puses būtu veramas, attiecīgos rāmjus jāpiestiprina pie loga stenderes ar eņģēm vai ādas strēmelēm.

Kā ielikt logus starp kulisēm? Šim nolūkam loga stenderes augšējā malā piestiprina troses ar āķiem, lai varētu piekārt pie griestu režģa, tās iet cauri latai, kas atrodas tādā pašā augstumā kā kulises augšējā mala un ir tikpat plata kā logs; no šīs lates uz augšējo loga stenderes malu krīt audekls vienā krāsā ar kulisēm un nosedz telpu virs loga. Tāds pats audekls ar latu apakšā iet no apakšējās loga malas līdz grīdai, kur tas tiek piestiprināts ar naglām (37. zīm.).

Ja klubam ir iespējams bez kulisēm vēl izgatavot trīs ielikamos rāmjus vienādā augstumā ar kulisēm, kurus var izmantot lieliem logiem, verandai u. t. t. (38. zīm.), tad mazo rāmju detaļu skaits var tikt samazināts līdz 6, — ar šo skaitu varēs izveidot jebkuru savienojumu.

3. DURVIS.

Durvis jāizgatavo divējāda lieluma: nelielas parastas istabas durvis ar izmēru 200×100 cm un divviru lielām telpām — zālei, viesistabai u. t. t. lielumā 225×130 cm.

Izgatavot durvis nav sarežģīti. No plāniem dēļiem, kuru izmērs $1,5 \times 10$ cm, izgatavo durvju rāmi (karkas) ar diviem šķērsskociem (39. zīm.) — vienvīru durvis (39. zīm.), divvīru durvju viena puse (40. zīm.). Durvju rāmja iekšpusē iestiprina finieri, kas kalpo kā durvju filungs. Durvju rāmja iekšējās malas apstrādā ar profilēveli (41. zīm.).

Durvju profilu var izgatavot komplicētāku ar tā saucamo «dubultfilungu» palīdzību, šai vajadzībai izgriež no finiera papildplāksnes, kuras uzsit vai uzlīmē uz filunga (42. zīm.).

Otru gludo durvju pusi var izmantot kā šķūņa vai zemnieku istabas durvis, uz tām tikai jāuzzīmē dēļi un jāpiesit šķērslatas (43. zīm.).

Pils tipa durvīm falces vietā durvju rāmja iekšpusē var iestiprināt plānu ietvarlīstīti vai apzeltītu virvi, var arī falci nokrāsot ar bronzu un uz filunga laukuma uzlīmēt ar bronzu apzeltītus ornamentus (44. zīm.).

Tāpat kā logs, durvis tiek iestiprinātas durvju stenderē, kas lielākas izturības dēļ iemontētas ieliekamā rāmī, kura augstums līdzinās kulišu augstumam (45. zīm.).

Atkarībā no istabas rakstura un stila, durvis var nokrāsot baltā, zilonkaula krāsā, ozolkoka vai sarkankoka imitacijā.

Komplektam pilnīgi pietiek, ja no katra tipa ir pa vienām durvīm. Ja lugā ir vajadzīgs lielāks durvju skaits, tās var atvietot ar portjerām, kas piekārtas pie karnizes. Telpu virs durvīm nosedz ar audumu pēc tā paša principa, kā tiek nosegts logs (46. zīm.).

Ja ir portjeras, tad var iztikt pavisam bez durvīm.

4. MATERIĀLU APREĶINS DURVJU UN LOGU IZGATAVOŠANAI

(1 lata — 3 m)

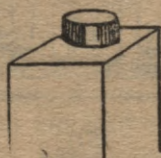
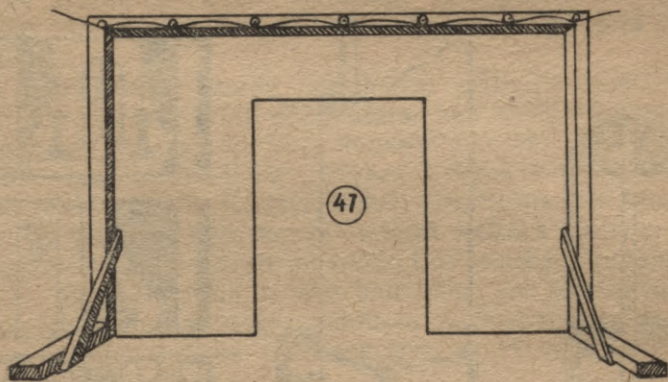
6 latas šķērsgriezumā
 3×4 cm (metros)

Logi:

a) komplekts no 6 detaļām	18
b) komplekts no 9 detaļām	27
c) komplekts no 12 detaļām	36
d) viens liels rāmis ($3 \times 1,5$ metri)	16,5

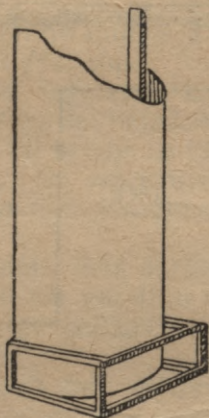
Dēļi 2×10 cm (metros) Finieris (loksnēs)

Durvis: a) vienvīru 7,2 m	1 loksne
b) divvīru 9,5 m	1,5 loksnes

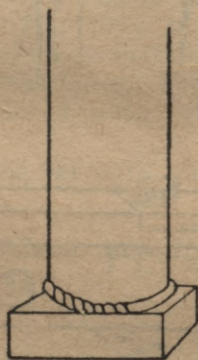

52

53

51

5. SALIEKAMĀ ISTABAS DEKORACIJA.

Ļoti daudzos Ļeņingradas apgabala (Viborgas, Gatčinas) klubos un Kulturas namos veiksmīgi tiek pielietota portatīvā saliekamās istabas dekorācijas konstrukcija, kas ļoti ērta izbraukuma izrādēs.

Visa konstrukcija sastāv no dažiem statīviem, kas mazliet augstāki par portalo arku, šķērslatām, kas nostiprināmas statīvu augšpusē un sasaista visu konstrukciju (47 zīm.). Statīvi nostādāmi visos izveidojamās istabas kaktos, bet šķērslatas it kā veido tās konturas. Kā šķērslatas piestiprina pie statīviem, parādīts 48. zīm. Šo karkasu var ietērt jebkurā auduma materiālā (sākot ar linu audumu un beidzot ar marli). Šos audumus piestiprina pie šķērslatām ar āķu palīdzību, kas piestiprināti pie latām, un cilpiņām, kas iešūtas auduma augšējā malā (49. zīm.).

Pie statīviem audums piestiprināms ar tā mugurpusē piešūtām saitēm (50. zīm.).

Durvis un logi vienkārši tiek izgriezti audumā un izgriezumā vietās tiek piekārtas portjeras vai aizkari.

Lai audums varētu kalpot dažādām izrādēm, to nokrāso ar anilīna krāsu kādā neītrālā tonī (gaiši zaļu, bordo). Nepieciešamības gadījumos uz šī neītrālā fona var piestiprināt papīra puķes — tapešu zīmējumus.

Kūdras ražošanas uzņēmuma «Irinovskoje» kluba izrādei «Ne vienmēr runcim krējuma pods» uz karkasa bija uzvilks sašūtas marles audums, uz kura vienādā atstatumā viens no otra šachveida izkārtojumā bija piestiprināti tapešu zīmējumi no ietināmā papīra.

Marle — caurspīdīgs audums, kuram piemīt tā lieliskā īpašība, ka, apgaismojot to no priekšas, tas kļūst pilnīgi necauredzams. Bet, ja priekšējās gaismas noņem un izgaismo skatuvi aiz marles, tā kļūst absolūti caurspīdīga, tā kā aiz marles sienas vai aizkara var sagatavot citu dekorāciju un pārnest darbības vietu ar vienkāršu gaismas pārslēgšanu.

Ja rodas nepieciešamība uz mīkstajām auduma sienām uzgleznot kādu zīmējumu, ieteicams pie krāsas piejaukt dažus pilienus glicerīna, kas piešķir krāsojumam izturību un audumam elastību.

Tādu «istabu» ērti var ievietot koferī, bet statīvus un latas savienot vienā portatīvā saīnī.

Sādu dekorāciju var uzstādīt 10—15 minūtēs.

6. DETAĻAS DEKORACIJU TRANSFORMESANAI.

Liela nozīme darbības vietas raksturošanā ir visdažādākām detaļām — kolonām, kamīniem, kāpnēm utt.

Gandrīz visnepieciešamākā detaļa ir kolona. Ja mums ir 2—4 kolonas, tad, dažādi tās kombinējot, var panākt daudzus dekorāciju variantus. 51. zīm. redzami dažī šo variantu piemēri.

Kolonas izgatavo šādi: konstrukcijai pamatā ir karkass, kas sastāv no 4—5 pusapļiem 50 cm diametrā, tie savienoti savā starpā trim — četrām tievām latiņām (52. zīm.). Pusapļus pagatavo no collu bieza dēļa.

Karkasu apvelk ar finieri, papi vai audumu. Finiera vai papes salaidumus aizlīmē ar auduma strēmelēm, pēc tam kolonu nokrāso (parasti baltā krāsā).

Nav nekādas vajadzības kolonas izgatavot apaļas, jo kolonas mugurpuse skatītājam nav redzama, tajā pašā laikā pusapaļās kolonas plakano pusi var izmantot kā kvadratkolonu vai pilaņu.

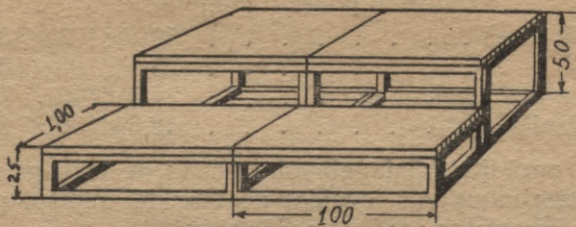
Kolona pie sava pamata parasti ir aptverta ar izciļņa gredzenu — karnizi, tāda pati karnize ir kolonas augšpusē. Atsevišķos gadījumos, it sevišķi, ja darbība nenotiek telpas iekšpusē, bet uz ielas, kolona atrodas uz kvadratveida pamata (cokola). Cokolu jāpiestiprina pie kolonas ass tā, kā tas parādīts 53. zīm. Cokola karkasu izgatavo no tievām latiņām un apsit ar finieri, bet karnizi veido tajās vietās, kur cokols savienojas ar kolonu (53. zīm.). Karnizes izgatavošana sagādā zināmas grūtības. Visvienkāršākais līdzeklis — karnizes vietā izlietot virvi, piestiprinot to pie kolonas pamata. Virves negludo virsmu viegli nolīdzina, aplīmējot iegūto karnizi ar papīru vai papjē-maše (skat. papjē-maše izgatavošanas veidu 49. lpp.).

Uz zemas skatuves augšējā karnize nav jāizgatavo, jo skatītājam ir redzama tikai kolonas apakšējā daļa, bet augšējā daļa un karnize no skatītāja ir nosepta ar portalu vai sofitēm.

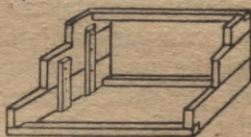
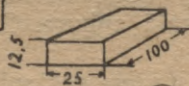
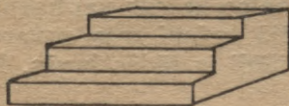
Skatuvei ļoti bieži nepieciešami visdažādākie paaugstinājumi: lieveniši, trepes, pakāpieni utt. Šīs detaļas izgatavo no dēļiem.

Jācenšas, lai inscenētāja rīcībā vienmēr atrastos podestu, trepju un pakāpienu komplekts.

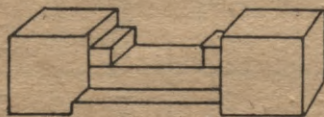
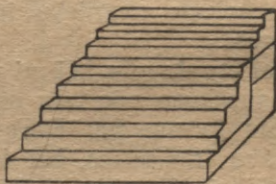
Kā izgatavot podestus, mēs parādījām no 1.—5. zīm. un 54. zīm. Šeit tikai jālieto tādi izmēri, pēc kuriem pagatavotos podestus būtu iespējams izmantot visdažādākos savienojumos.

54

55

56

Tādēļ, izgatavojot podestus, stingri jāpieturas pie nelieliem izmēriem (1×2 metri).

Ieteicamo podestu komplekts:

2 podesti	50 × 100 × 100 cm ¹
4 podesti	25 × 100 × 100 cm
4 trepītes un 3 pakāpieni	27,5 × 100 × 75 cm
4 pakāpieni	12,5 × 100 × 25 cm

55. zīm. parādīts, kā izgatavot trepītes ar trim pakāpieniem. Kādus savienojumus var izveidot no ieteiktā trepīšu, pakāpienu un podestu komplekta, redzams 56. zīm.

Ļoti raksturīgai istabas dekorācijai kalpo krāsns vai kamins. Dabīgi, ka padomju lugā, jaunceltā mājā krāsni mēs nevaram meklēt, tur darbojas centrālā apkure. Citādi ir tādās lugās, kur darbība noris pagātnē.

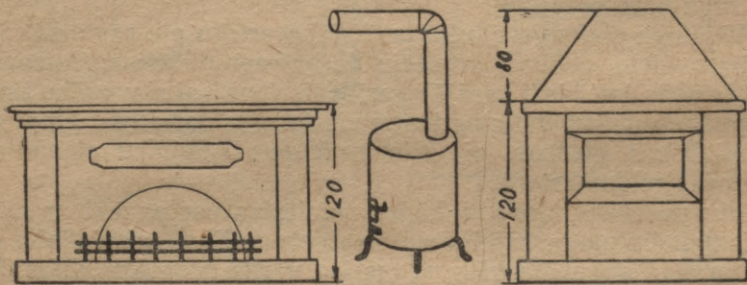
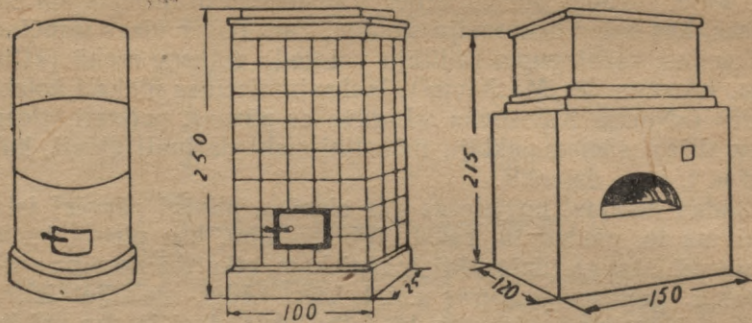
Ostrovskā lugās mēs varam sastapt izgreznotas podiņu vai apaļās krāsni, neseno laiku pilsētas dzīvokļos — podiņu krāsni, senās krievu zemnieku mājās — krievu krāsni, pils zālēs — kaminus.

Lai izgatavotu krāsni vai kaminu, no tievām latām sastiprina karkasu, kuru pēc tam apsit ar finieri vai audeklu. Krāšņu un kaminu formas parādītas 57. zīm. Kaminam un podiņu krāsnij izgatavo trīs puses, bet krievu krāsnij pietiek ar divām pusēm. Lai būtu ērtāk pārvest, kā arī lielākas portativitātes labad, ieteicams izgatavot uz eņģēm saliekamas krāsns puses (58. zīm.).

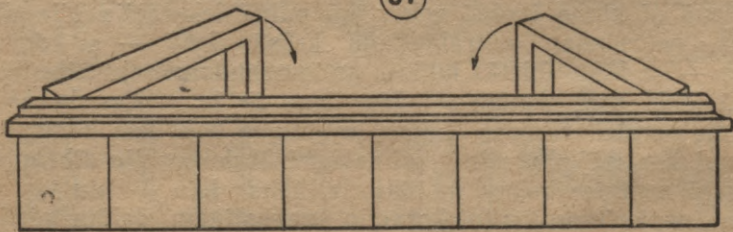
7. MATERIALU APREĶINS DETAĻU IZGATAVOSANAI.

Nr. p. k.	Detāļu nosaukums	Dēji 2×15 cm (metros)	Latas 2,5×3 cm (metros)	Finieris (loksnēs)
1	Kolona (augstums 3 m, diametrs 0,5 m)	5	9	1
2	Podestu un pakāpienu komplekts	27,5	45	—
	a) Podests 50×100×100 cm	7	22	—
	b) Podests 25×100×100 cm	7	18	—
	c) Trepītes ar 3 pakāpieniem	9	5	—
	d) Pakāpiens	4,5	—	—
3	Krievu krāsns	4,5	25	3
4	Apalā krāsns	9	10	2
5	Podiņu krāsns	—	21	2
6	Kamins	1,5	7,5	1
7	Kamins ar kupolu	1,5	12	2

¹ Pirmais skaitlis — augstums, otrais — garums, trešais — platums.

57

58

Tā tad istabas dekorācijai starp draperijām (kulisēm) mēs ielikām mums vajadzīgās formas logus un durvis; stūrī ielikām krāsni; lielās zāles dekorācijai — nostādījām kolonas, kaminu, lielo logu, parādes durvis; atliek transformēt draperijas vai cietās kulises, kas kalpo dekorāciju sienām. Tam noder visas iespējamās aplikācijas: sasniegumu rādītāju vai goda plāksne ceļā («Direktors», «Ausma pār Maskavu»), lauksaimniecības plakati kolchozu valdēs («Nastja Kolosova», «Līgava ar pūru»), portreti, gleznas, fotografijas, sienas paklāji, mākslinieciski darināti šķīvji, kalendars u. t. t. — dzīvokli.

Šādas detaļas, novietotas gar sienām, pilnīgi pārvērš istabu, atdzīvina to, piedod tai raksturīgo īpatnību, kas piemīt iestādes stilam vai istabas (dzīvokļa) īpašniekam, atkarībā no viņa sociālā stāvokļa, gaumes, kultūras u. t. t. Lūk, kādēļ, meklējot iekārtas detaļas, jāizvirza jautājums, kā būtu iekārtojusi istabu vai kabinetu lugā dotā persona?

Mūsdienu padomju cilvēks ar lielāko prieku pie sava dzīvokļa sienām novieto labāko gleznotāju darbu reprodukcijas; Ostrovska laika istabās ļoti bieži karājās garīdzniecības vai slavenāko tirgotāju portreti, mūsdienu amerikāņu viesistabās var atrast kroplīgas formalistiskas gleznas, pie Rietumeiropas kafējnicu sienām — kļiedzošas reklamas utt.

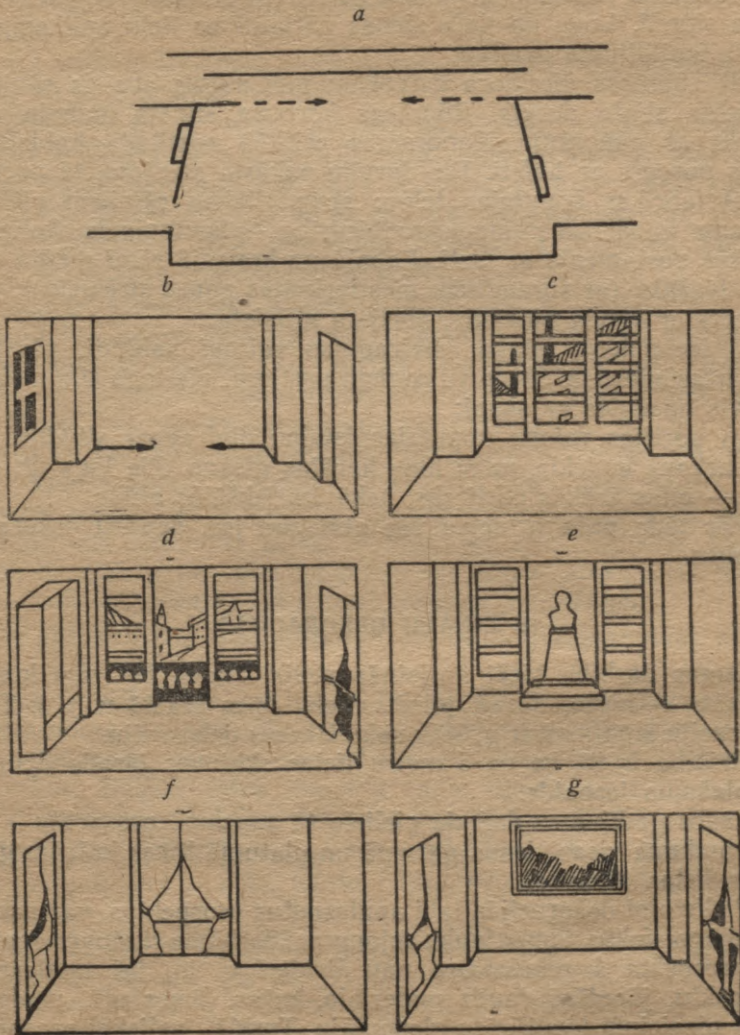
Lai uzskatāmi parādītu, kādus rezultātus var panākt ar nelielām izmaiņām pie nemainīgām pamatdekorācijām, pastāstīsim par Ļeņingradas apgabala «Pirmā maija» vārdā nosauktā kluba dramatiskā kolektīva pieredzi.

Vienā šī kluba izrādē nekustīgā pamatdekorācija bija divas sienas, nokrāsotas neītrālā zaļā krāsā, labā — ar durvīm, kreisā — ar logu (cietās kulises ar iespraudumiem). Dibenplānā taisnā leņķī pret sienām atradās divas cietās kulises, kuras var pārbīdīt paraleli rampas līnijai. Izveidojās kaut kas līdzīgs diafragmai, kas spēj paplašināt vai sašaurināt dekorāciju dibenplānu.

Lugā septiņas reizes mainās darbības vieta — jau tas vien radīja nepieciešamību dekorāciju nekustīgām daļām pielietot transformācijas metodi, vienlaicīgi dekorāciju mugurplānā mainot tikai detaļas.

59. zīm. parādīts, kā šī transformācija tika realizēta:

- a) dekorāciju izkārtējuma schema.
- b) dekorāciju pamati,
- c) rūpnīcas direktora kabinets.

Diafragmas vairogi ir atbīdīti sānis, aiz viņiem nostādīti trīs iesprauduma rāmji. Dibenplānā horizonta priekšā rūpnīcas korpusa silueti. Logs un daļa sienas pārklāti ar lielu aplikaciju — plāna izpildījuma grafiku;

d) rūpnīcas direktora dzīvoklis; vidusrāmis atvērts sānis kā atvērtas stikla durvis. Rūpnīcas korpusa siluets nomainīts ar Maskavas panoramu. Panoramas priekšā nostādīta balustrāde. Logs noseigts ar bufeti. Pie durvīm pakārta portjera, tā pacelta;

e) fabrikas komitejas telpa; starp diviem rāmjiem piekārts auduma gabals ar citatu «Arodbiedrība — komunisma skola», tā priekšā postaments ar bisti. Labajā un kreisajā rāmī režģis darināts biežāks (ar spraudītēm piestiprinātas papes strēmeles), logs noseigts ar «goda plāksni», portjera nolaišta;

f) tehnologa istaba; diafragmas vairogi sabīdīti, pie tiem piekārtas gleznas. Starp vairogiem portjera, pie loga tila aizkars. Durvis nosegtas ar skapi;

g) partijas rajona komitejas istaba; diafragma atbīdīta. Aiz tās šarkans audekls, uz šī fona karājas glezna. Pie loga un durvīm — citas krāsas portjeras, nekā iepriekšējās ainās.

Pēc tāda paša principa var atvieglot ļoti daudzu dekoraciju izmaiņu.

8. AINAVU DEKORACIJAS.

Lugas darbība bieži norisinās nevis istabā, bet zem klajām debesīm — mežā, dārzā, pilsētas ielā, upes krastā u. t. t. Tādu dekoraciju izgatavot ir grūtāk nekā istabas dekoraciju.

Grūtība ir tā, ka uz 5 metru lielas skatuves jārada dziļuma un plašuma iespaids.

Tādos gadījumos dažreiz pielieto tā saucamo prospektu — uz liela auduma visas sienas garumā un platumā līmes krāsām gleznotas lielas ainavas.

Pielietojot dekoracijās labi apgleznotus prospektus, var panākt vajadzīgo efektu, tomēr lauku rajonu pašdarbības skatuves apstākļos prospekta izgatavošana nav lietderīga, jo, lai apgleznotu prospektu, jāpatērē daudz materiāla, krāsu, līmes utt., nepieciešams pieaicināt kvalificētu gleznotāju. Turklāt, uzliekot prospektu vienā lugā, otrā to jau vairs nevar izmantot, jo, pirmkārt, darbības vietas lugās ir dažādas, bez tam, atkārtojot vairākas reizes vienu un to pašu prospektu, skatītājiem tas sāk apnikt, atrauj viņu

uzmanību no darbības, kas notiek uz skatuves. Bet izgatavot katrai jaunai izrādei jaunu prospektu iespējams tikai profesionālam teatrim.

Labā izeja ir horizonta pielietošana, pār kuru mēs jau runājām agrāk, un tā saucamās frontītes.

Frontīte — tas ir zems, parasti uz eņģēm saliekams rāmis, pārklāts ar finieri vai audeklu, uz kura uzglezno ainavas apakšējo daļu un nostāda horizonta priekšā, tā izveidojot ainavu (60. zīm.).

Frontīšu priekšrocība ir tā, ka to izgatavošanai jāpatērē daudz mazāk материала, nekā prospekta izgatavošanai, tāpat jaunai izrādei arī frontīti var izgatavot jaunu.

Vienā no kolektīviem pielietoja tādu frontīšu konstrukciju, ka uz pastāvīgā finiera pamata tikai nomainīja no finiera izzāģētas ainavas kontūras. Tikko vairs nebija vajadzības pēc vecās frontītes, finiera strēmeli ar konturu noplēsa un uzsita jaunas kontūras. Visu frontīti par jaunu apgleznoja un pārkrāsoja.

Ja lugā dots, ka mugurplānā figurē upe vai ezers, uz atsevišķas šauras finiera strēmeles ir attēlots tikai tālais krasts. Šo strēmelīti piekar tievās trosītēs horizonta priekšā, un tādā veidā horizonts virs strēmeles attēlo debesis, bet zem strēmeles ūdeni. Ja vēl aiz strēmelītes piestiprinās 1—2 mazas elektriskās spuldzītes, radīsies iespaids, ka debess atspoguļojas ūdenī.

Lai pastiprinātu tāles iespaidu, frontītes var izgatavot divos plānos.

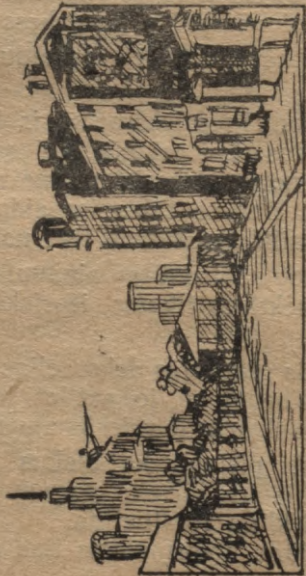
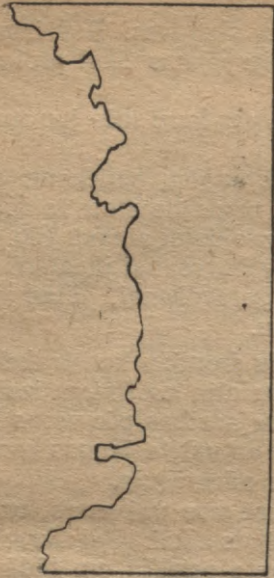
Liela frontīšu priekšrocība ir tā, ka debesis uz dekorācijām nav gleznotas. Lai arī cik labi savu darbu izpildītu gleznotājs, tomēr gleznotas debesis no neliela attāluma liekas plakanas, nedabiskas. Debess tāles iespaidu rada «gaiss», kas horizonta priekšā ar silīšu palīdzību tiek nokrāsots krāsainā gaismā.

Gleznojot uz frontītes ainavu, pašdarbības gleznotājam jāatceras perspektīves likums, iepriekš izgatavojot visas dekorācijas skici.

Plakanās gleznotās dekorācijas uz mazas skatuves ir pieļaujamas tikai dibenplānā, jo, pat ļoti labi apgleznotas, plakanās dekorācijas nesaskan ar to priekšmetu apjomu, kas atrodas uz skatuves.

Nedrīkst pieļaut, ka blakus frontītei parādītos aktiera figūra, — blakus cilvēka augumam perspektīvē attēlotā ainava likšies smieklīga rotaļlietiņa.

Dibenplāna noformējums tika apskatīts jau agrāk.

60

Par pirmā un vidusplāna noformējuma principu jābūt mums zināmam samēru principam, pēc kura veselais jāparāda caur detaļu — lai, redzot daudzstāvu mājas pirmo stāvu, augstas priedes daļu, lielas gleznas apakšējo pusi, ielas vietā tikai veikala logu vai reklamas stabu, skatītāja iztēlē rastos priekšstats par veselo. Svarīgi arī, lai paši izrādes dalībnieki ticētu apstākļu patiesīgumam, kuros norit skatuviskā darbība. Šim nolūkam pietiek radīt tikai dažas detaļas, lai raksturotu darbības vietu, pie kam nepieciešams izmeklēt visizteiksmīgākās, visraksturīgākās detaļas.

Runājot par ainavu dekorāciju detaļām, vispirms jāapstājas pie kokiem, kas sastopami gandrīz katrā lielā lugā. Vienā gadījumā tas ir biezs mežs, citā — jaunaudze, pļava, trešā — parks, dārzs, skvers.

Izgatavot pat visbiezāko mežu — nav nemaz tik sarežģīti. Dibenplānā, 1—0,5 m no horizonta, vertikāli zem neliela leņķa tiek nostādīti 8—10 parastie vienkāršie dēļi, kas (nomaļi) nokrāsoti koku mizas krāsā (61. zīm.). Divi gaismas avoti, kas novietoti aiz pēdējām kulisēm, met no šiem nomaļiem ēnu uz horizonta — rodas meža iespaids (61. zīm.).

Augšā, nomaļu priekšā, atliek piekārt vecu zvejnieku tīklu nevienādām kontūrām, kas nokrāsots zaļā krāsā, ar piestiprinātiem zaļiem (dažāda notonējuma) audekla gabaliņiem — lapām, — un mežs gatavs.

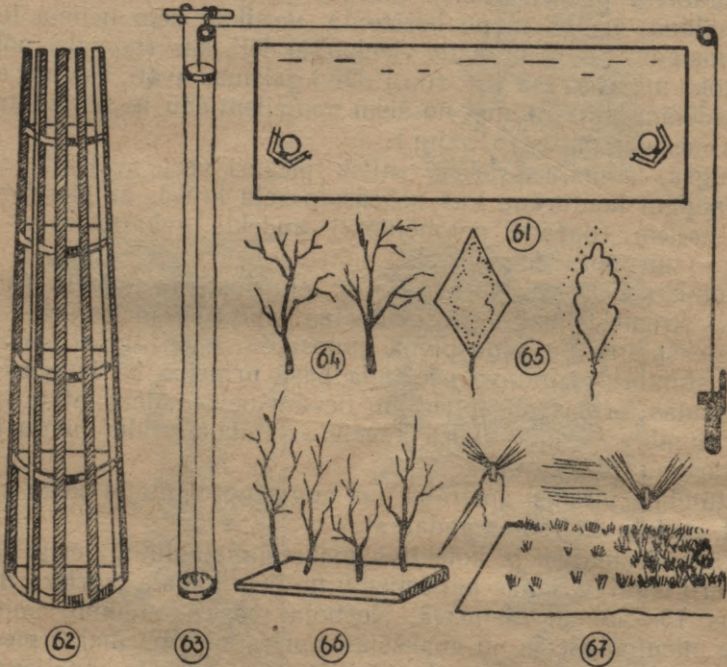
Nomaļu vietā var no augšas uz leju nostiept audekla (jumta papes) strēmeles, uz marles uzlīmētas papīra strēmeles utt.

Priekšplānā un vidusplānā jānostāda reljefi koku stumbri. Koku stumbrus izgatavo pēc tāda paša principa kā kolonas: no nevienādas formas pusapļiem un tievām nevienādām latām izgatavo stumbra karkasu, kuru apvelk ar līnu audeklu, jumta papi vai kartonu (62. zīm.).

Stumbra virsmu apstrādā un apglezno, imitējot koka mizu (skat. nodaļu «Virsmas apdare»).

Kāds dramatisks kolektīvs pielietoja vieglu un ērtu bērzu stumbru izgatavošanas paņēmieni: no dēļa gabala izgriezta divus diskus 15—25 cm diametrā. Noēnoja marles audumu, imitējot bērza mizu, augšējās un apakšējās marles auduma malas piestiprināja disku malām un izveidojušos «piedurkni» nostiepa no griestu režģiem līdz grīdai. Lai ātri nostiprinātu un novāktu stumbrus, bija izdomāts visvienkāršākais paceļamais mehānisms — pie apakšējā diska piestiprināja auklu, ko izvēra cauri

61

stumbra iekšpusei un augšējā diska vidum un pēc tam caur diviem riņķiem novadīja pie sienas un piestiprināja pie speciāli iesista āķa (63. zīm.). Pievelkot vai atlaižot auklu, stumbru varēja pacelt un nolaist. Paceļoties pie griestiem, tas savilkās ermoņiku veidā.

Lapotne šajā gadījumā bija pagatavota no zaļām, uz tikla uzšūtām lupatiņām.

Pie cietiem stumbriem var piestiprināt arī speciāli izgatavotu lapotni: ņem lielāku saišķi stieplu, no kura uz visām pusēm atdala pamazām arvien sīkākus stieplu zarus. Resnās zaru daļas aptin un aplīmē ar auduma strēmeli un pēc tam nokrāso (64. zīm.).

Lapu izgatavošanai lieto zaļu audumu vai papīru, kas sagriezts mazu rombu veidā. Rombus salīmē pa pāriem, iepriekš starp tiem ieliekot stieples gabaliņu (65. zīm.). Ar stiepli gatavo lapu piestiprina pie zara.

Meža, dārza, parka dekorācijām var izmantot arī dabīgos (tievus) stumbrus, zarus, eglītes, zaļumus, tomēr tos nepieciešams mazliet «nogrīmēt», jo stumbru un zaļumu dabīgā krāsa ir mazliet par tumšu skatuvei.

Vislabāk pie dabīgiem zariem piestiprināt mākslīgās lapas.

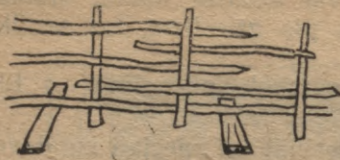
Meža vai dārza dekorācija būs nepilnīga, ja neparūpēsimies par skatuves grīdu. Dēļu grīda momentā izjauks dekorāciju iespaidu. Lai pārvērstu grīdu par pļaviņu, pārklātu ar zāli, vai mauriņu ar celiņiem, nepieciešams izgatavot speciālas zāļu sedziņas.

Tās izgatavo sekojoši: parasto liepu lūkus nokrāso zaļā krāsā, pēc tam sagriež mazos 20—30 centimetru garos gabaliņos. Salocot kušķiņus uz pusēm, locījumu vietās tos piešuj pie rupja auduma (maisa drēbes), kas arī nokrāsots zaļā krāsā.

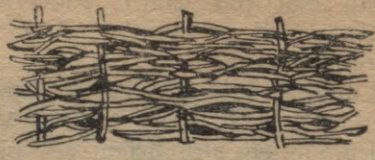
Kušķiņus piešuj šachveida kārtībā, 4—5 cm vienu no otra (67. zīm.).

Pie dažādām dekorācijām pielieto dažādas sētas, margas, režģus, balustrādes.

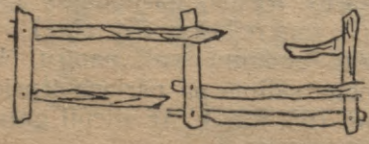
Visvienkāršāko no tiem — zedeņu žogu, pītžogu, sētu — ir tik viegli izgatavot, ka nav nepieciešams to aprakstīt. Dārza režģiem, margām, balustrādēm pamatā parasti ir stabiņi. No plāniem dēļiem vai latām izgatavo karkasu, kuru apsit ar finieri. Starp stabiņiem šķērsām iestiprina latas un pie tām piesit no finiera izgatavotas plāksnes.

a

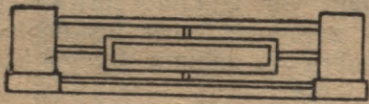
b

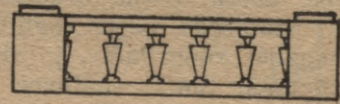
c

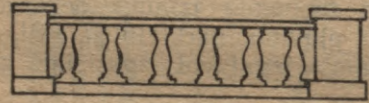
d

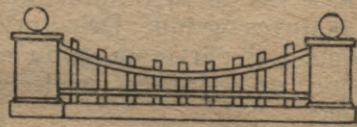
e

f

g

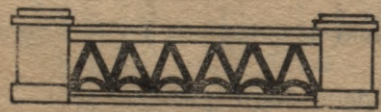
h

i

j

k

l

68

Balustrades dārza margām, terasēm, balkoniem arī izgatavo no latām un finiera.

Sarežģītos čuguna žoga zīmējumus jāizzāģē no finiera. Izturības dēļ finieri ieteicams no vienas puses aplīmēt ar audumu.

68. zīm. paraugam parādītas dažāda veida sētas un balustrades. Dažas no tām var izmantot lauku ainavai (a, b, c, d), dažas vasarnīcām (e, f), balkoniem, terasēm (g), veclaiku sādžai (h), pilsētas ainavai (i, j, k) u. t. t.

Āra dekoracijām dažreiz var izmantot arī kolonas, par kurām rakstīts 36. lpp.

VIRSMAS APDARE.

Lai noformējuma detaļu virsma, kaut arī tā darināta no finiera vai dēļiem, atbilstu vajadzīgajai fakturai, ieteicams to attiecīgi apstrādāt, bez tam atsevišķas detaļas var izgatavot no papjēmaše.

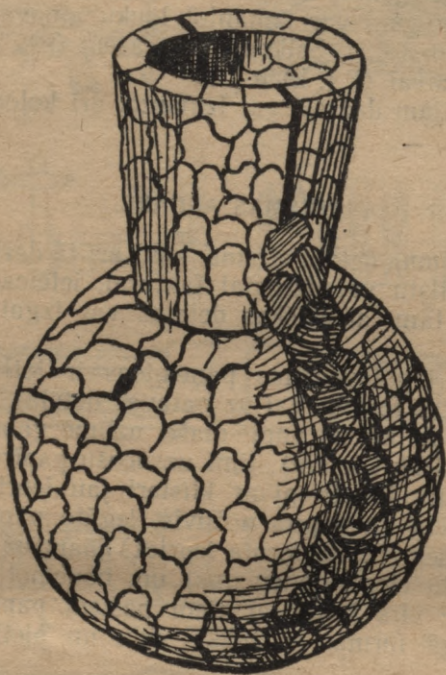
Papjēmaše izgatavošanas paņēmieni ir ļoti vienkāršs. No māliem izveidotas formas vai uz gatavas detaļas, kurai nepieciešams izveidot fakturu no papjēmaše, uzlīmē gabaliem, kārtu pa kārtai (6 un vairāk kārtām), līmi uzsūcošu papīru (avīžu, plāno ietināmo). Papīrs jānotriepj ar klīsteri jau iepriekš. Kad māla forma ir aplīmēta un papīrs nožuvis, iegūto papīra aplīmējumu pārgriež uz pusēm (māla forma iepriekš jāapziež ar taukiem, lai aplīmējums būtu viegli noņemams) un, noņemot no formas, par jaunu jāsalīmē virs šuves ar tiem pašiem papīra gabaliņiem. Iznāk vajadzīgā forma, ar tukšu vidu un pietiekami izturīga (69. zīm.).

Pirms nokrāsošanas izgatavoto formu nogruntē; šai vajadzībai pie vāja galdnieku līmes šķīdinājuma pieliek krītu (zobu pulveri) vai vēl labāk — talku un ar šo maisījumu, kas ir putukrējuma biežumā, aptriepj papīra formu. Kad gruntējums nožuvis, to nolīdzina ar rupjāku smilšpapīru, un veidojums gatavs krāsošanai.

Nogruntēto virsmu var krāsot gan līmes, gan eļļas krāsām, vai arī pārklāt ar laku.

Ja forma ir liela apmēra, var izgatavot stieplu karkasu un tieši uz tā līmēt papjēmaše.

Papjēmaše ir noderīgs dažādu dekorāciju arhitektūras detaļu izgatavošanai (bareljefi, kolonu kapiteli, izgrieznojumi u. t. t.). Izgatavojumus no papjēmaše var piestiprināt pie māju logiem,

69

durvīm, galdiem, krēsliem, kaminiem, imitējot kokgriezumus, gravējumus u. t. t.

Grumbuļainu virsmu var panākt, uzsmērējot biezu līmes kārtu un apberot ar smiltīm.

Grumbuļainu (rupju) betona sienu var iegūt, līmes virsmu apberot ar zāģu skaidām.

Koka mizu var izgatavot, aplīmējot cieto koka stumbru ar nekārtīgās krokās sakrokotām lupatām, kas piesātinātas ar līmi.

Lai panāktu nelīdzenu akmens virsmu, sadrupušu ķieģeļu sienu, pie detaļas piestiprina izcilni no finiera vai papīra, un pēc tam to nokrāso.

Niedru vai meldru biežokņus var izgatavot no īstām niedrām vai meldriem, piestiprinot tos biežā kārtā pie rāmja, kas apvilks ar audumu.

Pievienojam arī dažas receptes audeklā gruntēšanai zem dekoratīvā gleznojuma:

1) Uz vienu galdnieka līmes daļu piecas daļas ūdens un desmit daļas krīta. Šajā gruntējumā uz 1 m² auduma tiek izlietoti 26 g līmes.

2) Kazeina grunte — uz desmit daļām kazeina līmes piecas daļas krīta un piecas daļas ūdens. Jebkuru gruntēšanu jāizdara ar siltu grunti (tikko slaukta piena temperatūrā).

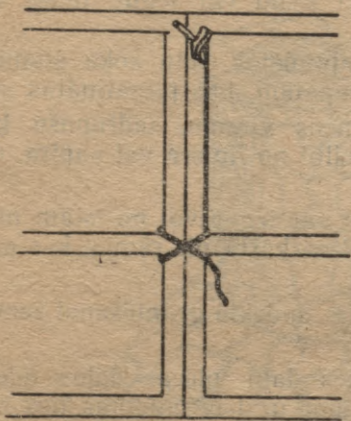
9. DEKORACIJU MONTĒSANA.

Vēl daži vārdi par dekorāciju montēšanas veidiem.

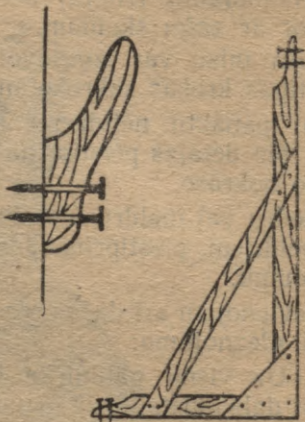
Ir daudzi cieto kulišu vai vairogu savstarpējās savienošanas veidi. Visvienkāršākais no tiem — savienojums ar virves palīdzību. Savienojot divus rāmjus, piesit pie viena rāmja augšējās lates tā saucamo «steķi» — lates gabalu ar izgriezumu.

Pie otra rāmja tajā pašā augstumā piestiprina tievu striķi. Striķi uzmet uz blakus rāmja augšējā «steķa» izgriezuma un nostiprina pie abiem šķērskokiem (70. zīm.).

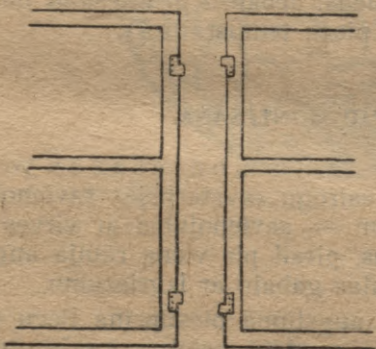
Lai nostiprinātu dekorācijas vertikālā stāvoklī, lieto tā saucamās stutes. Visvienkāršākās stutes tiek izgatavotas no latām (71. zīm.). Pie dekorācijām un grīdas tās pienaglo; lai panāktu lielāku izturību un lai novērstu lates pārplišanu, pienaglošanas vietas aplīmē ar audumu.

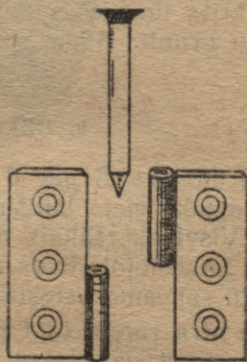
70

71

72

72. zīm. parādīta noņemamu eņģu sistema, ar kuras palīdzību sastiprina rāmjus un citas dekorāciju detaļas, kam jābūt ātri saliekamām un izjaucamām. Mazāk svarīgas rāmjū detaļas var vienkārši sastiprināt ar durvju krampjiem, piestiprinot ar koka skrūvi, bet cilpu uz rāmja izgatavo no saliektas naglas.

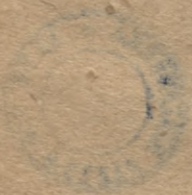
Augstāk minētās izrādes dekorāciju izgatavošanas un noformēšanas metodes vēl nebūt neizsmēļ skatuves dekoratīvā noformējuma pieredzes un prakses bagātību un daudzveidību.

Mūsu uzdevums bija parādīt visportatīvāko un visbiežāk lietojamo detaļu minimumu, kādam vajadzētu būt katrā pašdarbības kolektīvā.

Starp citu, arī šis minimums var daudziem likties pārāk liels un nerealizējams pašdarbības skatuves apstākļos. Taču mēs apgalvojam, ka skatuves iekārtojumam jāpieiet ar maksimālo uzmanību, pamazām no izrādes uz izrādi, no koncerta uz koncertu, domājot par tās tālāku paplašināšanu. Tā 2—3 gados bez jebkādām grūtībām var apgādāt pilnu, augstāk minēto skatuves noformējuma un iekārtas komplektu.

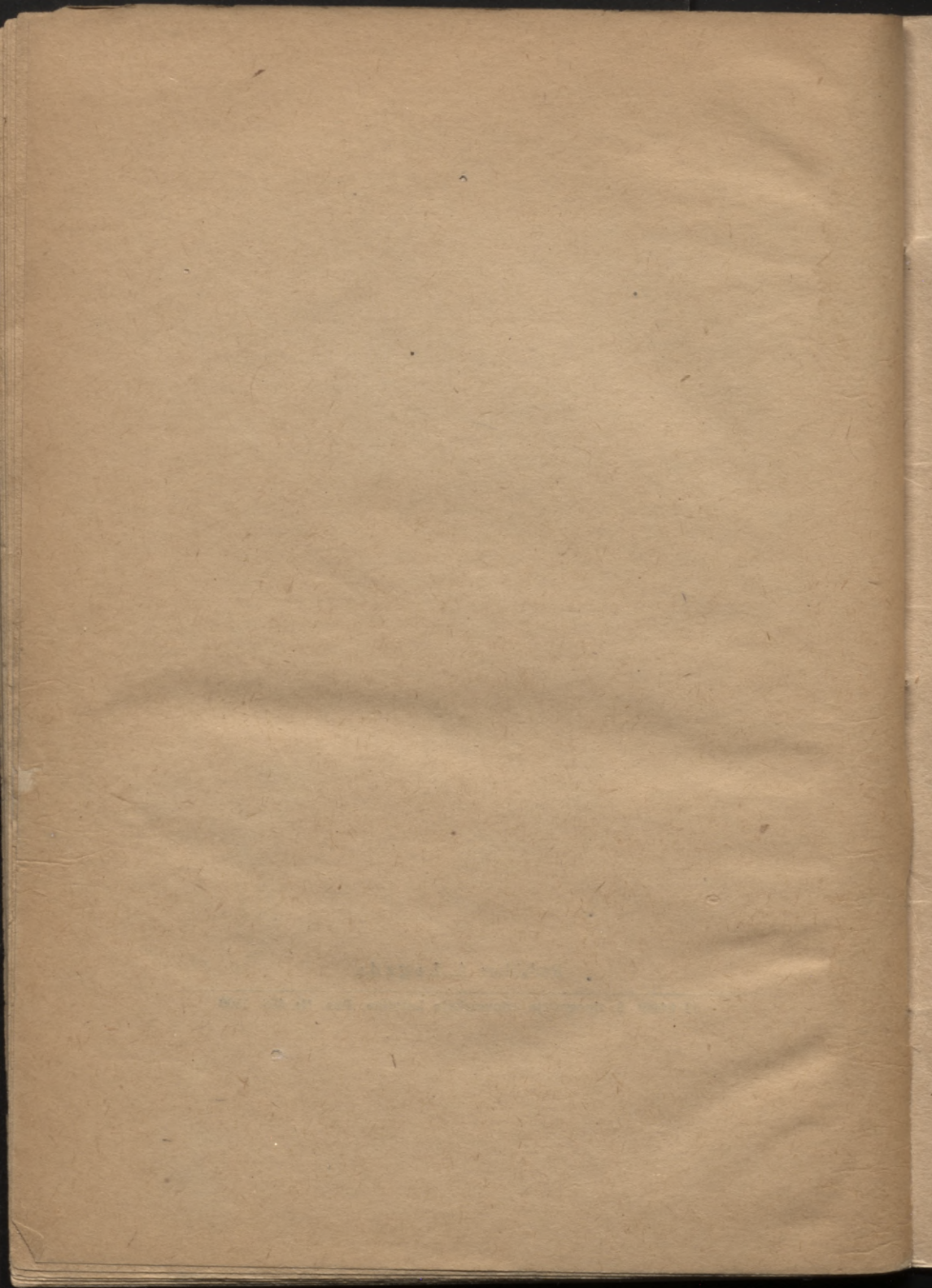
Kolektīva vadītājam jābūt skatuves uzlabošanas perspektīvajam plānam (2—3 gadiem) un pakāpeniski jācenšas to realizēt. Visas izgatavotās detaļas rūpīgi jāglabā speciālā šķūnī, jālieto tās uzmanīgi, rēķinoties ar to, ka tās būs vajadzīgas arī turpmāk, pieskaņojot jaunām detaļām.

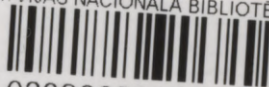

Redaktore A. Legzda

JT 04489 2. tipografija «Sovetskaja Latvija». Pas. Nr. 656 1500

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0309068918

OBLIGĀTAIS EKSEMPLARS

Bez maksas izdevums

540